

1

לבְּרִית עוֹלָם לְהִיּוֹת לְךָ לְאֱלֹהִים
 וּלְזַרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ: וְנָתַתִּי לְךָ וּלְזַרְעֶךָ
 אַחֲרֶיךָ אֶת אֶרֶץ מִגְדֵיךָ אֶת כָּל־
 אֶרֶץ כְּנָעַן לְאַחֲזֹת עוֹלָם וְהִיְיָתִי לָהֶם
 לְאֱלֹהִים: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם
 וְאַתָּה אֶת־בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אֶתָּה וּזְרַעֲךָ
 אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתֵם: וְזֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר
 תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זְרַעֲךָ
 אַחֲרֶיךָ הַמּוֹלַד לָכֶם כָּל־זָכָר:
 וְנִמְלַתֶם אֶת בְּשַׂר עַרְלַתְכֶם וְהָיָה

עִלְמָא קְמַהוּי קָדָּה לְאַלְהָא וּלְכַנְנָה
 בְּתַרְהּ: ה' וְאִתְּנָן לְךָ וּלְכַנְנָה בְּתַרְהּ
 יְתָ אֶרְעָא הוֹתְבִינְתָּה יְתָ כָּל
 אֶרְעָא דְכְנַעַן לְאַחְסַנְתָּ עִלְמָא
 וְאַהוּי קְהוּן לְאַלְהָא: ט וַאֲמַר יי
 לְאַבְרָהָם וְאַתָּה יְתָ קְמַי תִּשְׁמַר אֶתָּה
 וּזְרַעֲךָ בְּתַרְהּ לְדֹרֵיהוֹן: י דָּא קְמַי
 דִּי תִשְׁרוּן בֵּין מִימְרֵי וּבֵינֵיכֹון וּבֵין
 בְּנֵיהּ בְּתַרְהּ מְגִזֵּר לְכֹון כָּל
 דְּכֹנְרָא: יא וְתַגְזִרוּן יְתָ בְּשַׂרָא
 דְּעַרְלַתְכֹון וְתַהִי (ג'א וְתַהִיא)

קָאָת קָם בֵּין מ
 יב וְכַר תִּמְנֵיָא יוֹמֵי
 לְכֹון כָּל דְּכֹנְרָא
 בֵּיתָא וּזְכִינֵי כָּס
 עִמְמִין דְּלָא
 יג אֶתְגְזִירָא יְתַגְזֵר
 יגור) יְדִיד בֵּיתָה
 וְתַהִי קְמַי כְּבִשְׂרֵי
 יד וְעַרְלָא דְּכֹנְרָא דִּי
 בְּשַׂר עַרְלַתְהָ וְי
 הוּא מְעַמִּיהָ יְתָ
 טו וַאֲמַר יי לְאַבְרָהָ
 קָא תַקְרִי יְתָ שְׁמָה
 שְׁמָה: טז וְאַבְרָהָ

לקט בהיר

רש"י

יב) פי' מדחזר ואמר והייתי להם וגו' אחר נתינת הארץ, ודאי שזכר לומר שמה שאמרתי להיות לך וגו' היא דוקא שם בארץ שאמן (רא"ם): יג) פי' לעזרו ולסייעו, כי הבחירה חפשיה ויכול לקבל עליו עול מלכות שמים בכל מקום שהוא כי מלא כל הארץ כבודו, אלא החילוק ששאר מדינות ניתנו תחת ממשלת שר, לא כן ארץ ישראל בעת השראת השכינה בה, נאמר ה' אלהיך דורש אותה, ואם עזב אותה וינא ממנה הרי תיסר סייפתא דשמיא זו (ג"א): יד) כשהוא"ו אינה נראש פעולה כגון והקימוני - ונתתי, אלא אמר תיבה יחירה כמו תיבת "אתה" ולא אמר ומשמור ונתן וה"ו נראשה פירושו גם אתה, פי' אני אתן לך בריתי כג"ל וגם אתה נתן שמשמרנו, כי ברית זה של אני חלקיך ואתה עמי אינו מתקיים אך ורק ע"י המילה: טו) פי' אין זה צווי

לאחיים: (ח) לאחוזת עולם. ושם אחיה לכם לאחיים"י, אבל (בן * ישראל) הדר בח"ל * כמו שאין לו"י חלוקה (כחובות ק"י): ט) ואתה. וה"ו זו מוסיף על ענין ראשון"י, אני הכה בריתי אתך ואתה הוי זהיר לשמרנו, ומכאן הוא שמירתו: י) זאת בריתי אשר תשמרו וגו'. המול לכם וגו': ביני וביניכם וגו'. אותם של עכשיו: ובין זרעך אחריך. העתידין להולד (אחריך): המול. כמו להמול"י, כמו שאתה אומר עשות כמו * לעשות: יא) ונמלתם. כמו ומלתם, והכוין צו יחירה ליסוד הנופל צו * לפרקים"י, כמו נו"ן של נושך ונו"ן של נושא, שינוי נוסחאות * בר ישראל. * בזמן הבית כמו שאינו אלוהו - דומה כמו. * במקום לעשות. * ממנו.

כמו הכול לקראת חלקיך, כי "לכס" לשון רבים הוא והיל"ל המולו לכם, גם עיקר הצווי הוא מה שאמר ונמלתם וגו', אלא זה סיוס אומרו תשמרו, וכאלו אמר תשמרו להמול, וחסרון הלמ"ד אינו חסרון, כמו עשות שפירושו לעשות (רא"ם): טז) פי' אין נו"ן זה משמש כמו ונקטם ציד אויב או לב נשָׁר ונקטם ששימושו לעשות מן תיבת פעל נפעל אלא הוא מן שורש התיבה שהוא נמל אבל נופל ממנו לפרקים, שאין צורך בו, שאין חילוק בין מל או נמל וצין מלתם או נמלתם, ופירושו שחמולו

אור החיים

של יחזק ורחב במחל כי עיקר זרעו לא ילא לעולם כי מן הסתם לא יגיד המחל אלא על איש עם צת זוג, ולזה אמר חזרם אינו מוליד כי לידת ישמעאל עיקר לידת חזרם: פי' לידת חזרם כי צינחק יקרא לך זרע, וצוה ותישב למה צתשוצת ה' אליו הזכיר שרה כי היא עיקר לידת חזרם:

(ונמלתם כמו ונשא
 ונעשה ויבטל): (יב) יל
 ומקנת כסף. שק
 יליד ביתך. כאן
 ללמדך שיש לילד ציה
 צמסכה שצת (קל"ה)
 שהמילה צחותו מן
 לנקבה (שצת ק"ח) -
 משיגיע לכלל עונשין
 עליו כרת, אבל עוצו
 הגפשו. הולך עירי
 (ת"כ אמר כ"ב ג'): (טו)
 דמשמע שרי * (ל"ה)
 שמה שחכא שר
 שינוי נוסחאות * לאחר ח' ימים
 ונוסח לתר ח' ימים כ
 שאל"כ הרי כבר אמר פ
 שאין עונש לקטנים, אבל
 צכרם, כמו צכריתת חילן
 שהם יונקים, ג' שאינו ע
 וירושלמי חס הוא קודר

זני הוי מילג - 3
 זנין באור מילג ופני ציג

לְאֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם: יב וּבְךָ
 שְׁמַנְתָּ יָמִים יְמוֹל לָכֶם כְּלִזְכֹּר
 לְדֹדְתֵיכֶם יְלִיד בֵּית וּמִקְנַת-כֶּסֶף
 מִכָּל בְּיָנְכָר אֲשֶׁר לֹא מִזְרַעְךָ הוּא:
 יג הַמּוֹל | יְמוֹל יְלִיד בֵּיתְךָ וּמִקְנַת
 כֶּסֶף וְהִיתָה בְרִיתִי בִּבְשָׂרְכֶם
 לְבְרִית עוֹלָם: יד וְעָרַל | זָכַר אֲשֶׁר
 לְאִיְמוֹל אֶת-בְּשָׂר עָרְלָתוֹ וּנְכַרְתָּהּ
 הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמִּיה אֶת-בְּרִיתִי הַפֶּר:
 טו וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-אַבְרָהָם שְׂרִי
 אֲשֶׁתְּךָ לֹא-תִקְרָא אֶת-שְׁמָהּ שְׂרִי כִּי
 שָׂרָה שְׁמָהּ: טז וַיִּבְרַכְתִּי אֹתָהּ וְגַם

לְאֹת קָם בֵּין מִיָּמֵי וּבֵינֵיכוֹן:
 יב וּבְר הַמִּנְיָא יוֹמִין יַחְגוּר (יְגוּר)
 קָכוֹן כֶּף דְּכוּרָא קְדָרְתִּיכוֹן יְלִידִי
 בֵּיתָא וּזְבִינִי כֶּסֶפָא מִכָּל בֵּר
 עַמְמִין דְּלֹא מִבְּנֵי הוּא:
 יג אֶתְגַּוְרָא יַחְגוּרוֹן (נִיָּא מִגְזֵר
 יְגוּר) יְלִיד בֵּיתְךָ וּזְבִין כֶּסֶף
 וְהָדִי קָמִי בְּבִשְׂרֵיכוֹן לְקָם עֲלֵם:
 יד וְעָרַל דְּכוּרָא דִּי לֹא יְגוּר יֵת
 בְּשָׂר עָרְלָתָהּ וְיִשְׁתַּיְצִי אֲנִשָּׂא
 הַהוּא מֵעַמִּיה יֵת קָמִי אֲשַׁנִּי:
 טו וַאֲמַר יֵי לְאַבְרָהָם שְׂרִי אֶתְתָּךְ
 לֹא תִקְרִי יֵת שְׁמָהּ שְׂרִי אֲרִי שָׂרָה
 שְׁמָהּ: טז וַאֲבָרַךְ יֵתָה וְאָף אֶתָן

וְלִבְנֵי
 בְּתָרָה
 ז כֶּף
 עֲלֵם
 יֵת
 יֵת אֶת
 ז קָמִי
 וּזְבִין
 ז כֶּף
 בְּשָׂרָא
 וְתָהּ (א)

2

לקט בהיר

רש"י

את אחרים פי' את זכר ערלתכם, ואין פירושו שמהיו אתם
 נימול, ש"כ אין לומר אחריו את זכר, שהלא כבר אמר
 מי הוא זה שיהיה נימול שהוא חכם, בשלמא אם יאמר
 ונימולו עדיין לא אמר מי הם שיהיו נימולים נכון לומר
 אחריו זכר ערלתכם, וכמו כן אומרו הנימול או נימול פירושו
 יהיה נימול חסר עדיין מי יהיה נימול לזה גמר אומר כל זכר
 או יליד בית (רא"ם), גם נקודת השו"א מוכח כן, שאם הוא
 יפעל היה לו לניקד ונימולכם: (ז) פי' זיוס שגולד,
 שמתאר שאמר יליד בית ז' פעמים ז' אמר ח' ימים ולא
 בשני הכי נראה ויכר שיש יליד בית שאין ממתניס ח' ימים,
 והניח הכתוב הדבר לחז"ל לחלק מקצרה, שכל שגופה של
 אמו קנויה לך קריין ביה לכם כמו שנאמר אלל ח' ימים,
 וכשאין גופה קנוי כגון לקח שפחה שלא לגיירה אלל להוליד
 עבדים, או שני אנשים קנאו שפחה מעוברת בשותפות זה
 קנה השפחה עצמה וזה קנה ולדה נימול זיומו (רא"ם),
 ונוסח לאחר ח' ימים טעות סופר הוא או תלמוד טועה כחבה (מ"ל), ורוב מפרשים לא הביאו נוסח זה בכלל: (יח)
 שאל"כ הרי כבר אמר פעם א' שרק זכרים חייבים לימול (ג"א): (יט) פסוק זה בנושא עלמו מדבר לא בצביו, ופשוט הוא
 שאין עונש לקטנים, אבל המול לכם כל זכר בצביו מדבר, והוא מלזת עשה (רמב"ם): (כ) וסדר רש"י שג' דברים נכללים
 זכרת, כמו זכריתת אילן, א' שנכרת האילן עלמו משרשו קודם זמנו בעוד שהוא יונק, ב' פירושו נושרים קודם הבישול בעוד
 שהם יונקים, ג' שאינו עושה פירות בכלל הרי נכרת כי מה תכליתה (ג"א), ושיעור קודם זמנו פלוגתא היא בין תלמוד בבלי
 וירושלמי אם הוא קודם נ' או אחר נ' (רא"ם): (כא) שרי לאוממי (גמרא), שרי לשון יחיד משמע שרתי (רש"י):

(ונמלתם כמו ונשחתם אבל ימול לשון יפעל כמו
 יעשה יאכל): (יב) יליד בית. שילדתו השפחה צבית:
 ומקנת כסף. שקנאו משגולד: (יג) המול ימול
 יליד ביתך. כאן כפל עליו ולא אמר לח' ימים,
 ללמדך שיש יליד בית נימול לחאדי* כמו שמפורש
 במסכת שבת (קל"ה): (יד) וערל זכר. כאן למד
 שהמילה בצורתו מקוס** שהוא יוכר* בין זכר
 לנקבה (שבת ק"ח. - ב"ר מ"ו ס'): אשר לא ימול.
 משיגיע לכלל עונשין** ונכרתה, אבל אציו אין עונש
 עליו כרת, אבל עובר בעשה (קידושין כ"ט): ונכרתה
 הנפש. הולך ערירי (וינמיה כ"ה) ומת קודם זמנו**
 (ח"כ אמר כ"ב ג'): לא תקרא את שמה שרי.
 דמשמע שרי* ליכא ולא לאחרים, כי שרה סתם
 שמה שחא שרה על כל (ברכות י"ג. - ב"ס):

ה להס
 מי שאין
 מוסיף
 תה הוי
 בריתי
 ביניכם
 זחרוך.
 טו, כמו
 מלתם.
 פל צו*
 ! נושא,
 - וזמה כמו.

ז, אלא זה
 : (טז)
 מן שורש
 ון שמולו

ע, וזכה
 כי היא

76

וְאִבְרָהָם בְּיַתְשָׁעִים וַתֵּשֶׁע שָׁנָה
בְּהַמְלוֹ בְּשֵׁר עָרְלָתוֹ: כה וַיִּשְׁמַעְאֵל בְּנֹו
בְּיַשְׁלֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּהַמְלוֹ אֶת
בְּשֵׁר עָרְלָתוֹ: כו בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמְוֹל

כד וְאִבְרָהָם בְּרַ תִּשְׁעִין וַתֵּשֶׁע →
שָׁנִין בְּד גִּזְר בְּשָׂרָא דְעָרְלָתָהּ:
כה וַיִּשְׁמַעְאֵל בְּרִיָּה בְּרַ תִּלְת
עֶשְׂרֵי שָׁנִין בְּד גִּזְר יַת בְּשָׂרָא
דְעָרְלָתָהּ: כו בְּבָרֵן יוֹמָא הַדִּין

לקט בהיר

רש"י

בשר ערלמס נעשה וימל (רא"ם): טל) כלומר אין פירושו שהוא אברהם מל את עצמו, שא"כ היל"ל במולו, אלא נעשה נימול שפעולת הה"א בחירי"ק לעשות את התיבה התפעל, כלומר הוא אברהם קבל המילה, כמו בהצדק שקבלו הבריאה, כלומר שמים וארץ נבראו ע"י הקב"ה (דל"ס פלי"ש פו"ן אברה"ם אי"ו געוואר"ן באשניט"ן) וע"ו קשה בשלמא אלא ישמעאל נכון לשון זה, אלא אברהם יותר טוב היה לומר במולו בשר ערלמו שהלא הוא בעצמו חתכו, לזה מציא הדרוש שהקב"ה חתך עמו (בר"א): מ) ועור הפריעה נפל מעצמו, משא"כ ישמעאל נאמר בו את, ואח ריבוי הוא ואפילו למ"ד ביבמות ע"א ע"ב שלא ניתנה מלות פריעה לאאע"ה, הלא קיים א"א אפילו עירובי תשלין (חוס"). וא"ת לפי"ו למה לא מל את עצמו עד עתה, עיין בב"ר (מ"ו ב') ג' טעמים בדבר, כלומר רוח נביאה היתה לו שימתין עד שיצטווה:

(כד) בהמלו. בהפעלו"ט, כמו בהצדקס (נטל) אברהם סכין ואח צערלתו ור"כ* לחתוך וכהו מתירה שהיה זקן מה עשה הקב"ה שלא ידו ואח עמו שנאמר (נחמ"י ט" ח) וברות עמו הברית, לו לא נאמר אלא עמו (אגדת ברא' ע"ו) רש"י יסן): (כה) בהמלו את בשר ערלתו. בהצדקס לא נאמר את, לפי שלא היה חסר אלא חתוך בשר שכבר נתמעך על ידי תשמיש"ה, אלא ישמעאל שהיה ילד החוקק לחתוך ערלה ולפרוע המילה, לכך נאמר בו את (ב"ח: כו) בעצם היום הזה. שמלאו לאברהם ל"ט שנה שינוי נוסחאות * וב.

אור החיים

כאשר דבר פירוש סמוך, וזה להודיע זריחותו ע"ה בעבודת הקב"ה. עוד יכוין לומר על דרך אומרים ז"ל (ע"ז כ"ז). המל ימול שזריך המל שיהיה הוא עצמו נימול. וזה הוא שאמר כאשר דבר אחו"י פ"ו שקדם הוא ומל עצמו תחלה ואחר כך מל האחרים. וכפי זה לא קשה למה לא הזכיר הכתוב מילת אברהם כי מצי' טעמים יש לו להקדים עצמו, בין מלד הזריחות קשוב עלמך וכי, בין מלד כדי שימול

אותם כהלכה אשר לוכו ה' המל ימול, ומה שאמר הכתוב אחר כך ואברהם בן ל"ט שנה וגוי זה להודיע הזמן שבו נימול כשם שאמר וישמעאל בן י"ג אף על פי כן הזכירו קודם י"ג. ולמה שפירשתי לא קשה כי השמיענו הכתוב שהוא מל עצמו תחילה במה שאמר כאשר דבר אחו וגוי על אופן שפירשתי י"ג:

אור בהיר

רא) נאמר המל ימול. (רב) ולמה אם כן לא עשה כן באברהם. (ג) ועיין ברמב"ן כאן שכתב בכל זה מהפך להפך, אלא דברי רבינו מיוסדים על רז"ל בתנאומא וירא אות ב' שהיה דמו של אאע"ה נוטף כשמל את ישמעאל וילידי ביתו ומקנת כספו עי"ש.

(גזר) אתגזרו
בריה: כו וכו'
ביתא וזביני
אתגזרו

ולישמעאל י"י

אפילו יום אחד
ואין רשות אצו

כו למה ת
כה הלא יך
אין הקר
ובחורים ב
ולא ייעפו
נקרבה: כ
חברו בקר
קרא תדור
הארץ יתר
צדף מחלי
הואתה ין
הארץ ומ
עמה אני
יבשו ויפק
אנשי מצו
האמר לך
נאמיהוה
הרים ותד

הַעַמִּים אֲשֶׁר הִפְיַצְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 שָׁמָּה: ד אִם־יְהִי נִדְחָךְ בְּקִצֵּה הַשָּׂמַיִם
 מִשָּׁם יִקְבְּצֶךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם
 יִקְחֶךָ: ה וְהֵבִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־
 הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְרֻשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וַיְרֻשְׁתֶּיהָ
 וְהִיטְבֶּךָ וְהִרְבֶּךָ מֵאֲבֹתֶיךָ: ו וְמַל יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ אֶת־לִבְּךָ וְאֶת־לֵבב זְרַעֲךָ
 לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּבֶךָ

ויתוב ויבגשגה מקל עממא די
 יבדדגה יי אלקה קתמן: ד אם יהי
 גלותך בספי שמיא מתמן
 יבגשגה יי אלקה ומתמן
 יקרבנה: ה ויעלנה יי אלקה
 קארעא דריתו אבהתך ותרתה
 ויוטב קה ויסגנה מאבהתך:
 ד ויערי יי אלקה ית טפשות
 קבך וית טפשות קבא דבגנה
 קמרס ית יי אלקה בכך קבך

ובכל נפשה
 אלקה ית ק
 בעלי רבך
 רדפוך: ח
 במימרא י
 פקודוהי די
 דין: ט וית
 עוכדי ידך
 דבעירך וב
 ארי יתוב
 קמא די חן
 תקבל במין
 פקודוהי
 בספרא ד
 תתוב קבך

לקט בהיר

רשי

ישראל: ג) וזה חמי שפיר חיצת ושג, שנראה כאילו הוא
 בעלמו כניכול הלך למקום גלותם ללקטם אחד אחד, אי"כ
 הרי הוא בעלמו שג, משא"כ והשיג יכול להיות ע"י אחרים
 שלימים וע"י גזירתו ורלונו: ד) וכחז הש"ס על גלות צבל
 נאמרה נבואה זו עכ"ל, וזה אינו דחמיז שם והיה ציוס ההוא
 יתקע בשופר גדול וכלו האזנים בדרך "אשור" והנדחים בדרך "מנרים" והשתחוו לה' בהר הקדש צירושלים: ה) רלונו
 לומר דרך השני הזה נוכל להעמיס גם בגליות שאר האומות כמו עמון ומואב שכל קיצון גליות קשה מאד, אבל דרך הראשון

יוס קבון גליות ובקושי כאילו הוא עלמו לריך להיות
 אוחז בידיו (ממש) (ולקבן) איש איש ממקומו,
 כענין שנאמר (ישעי' כ"ו י"ג) ואחס תלקטנו לאחד אחד
 בני ישראל, ואף בגליות שאר האומות" מלינו כן

אור החיים

שמה, וכאילו אמר כאשר הדיחך ה' בכל הגוים,
 וטעם שדבר הכחוז בדרך זה, להיות שימלא
 הנסיות טענה לסחור הוכחת הגליות באומרו כי
 הלא כמה וכמה מהאומות שיקרה להם כזה שיגלו
 מעל אדמתם, לזה אמר בכל הגוים כי אין גלות
 כגלות ישראל אשר נתפזרו בארבע רוחות העולם,
 והוא אומרו בכל הגוים אשר הדיחך ה' שמה:
ב. וישבת עד ה' אלהיך. אומרו ושבת ולא
 הספיק כמה שאמר והשבות אל
 לבבך, לפי מה שפירשתי כי והשבות אל לבבך וגו'
 הוא טענת הנחון ללבו הטועה וזה לענין להכיר כי
 לא טוב עשה"י, וההשבות לפני ה' להטיב דרכיו
 הוא מאמר ושבת עד:

ג. וישב ה' וגו'. יי) פירוש חלקי הקדושה שנשבו
 מלד מעשיך הרעים שקדמו ישיבם ה'
 מהשבות"י, זה כנגד גאולה שצית הנעלם, וכנגד
 שצית הנגלה אמר ושג וגו':
ו. ומל ה' אלהיך וגו'. יש להעיר אחר שאמר
 למעלה ושבת עד ה' ושמעת בקולו מה
 מקום לומר עוד ומל ה', עוד רואני שאומר עוד
 אחר כך ואחס תשוב וגו' שנראה שמה שקדם עדיין
 לא הביע לתשובה, וזה אינו, כי אחר שמל לבו
 לאהבה את ה' בכל לבו ובכל נפשו אין לך תשובה
 גדולה מזו, אכן לפי מה שפירשתי צפרשת כי תבוא
 צין בענין הצרכות צין בענין הקללות שיש ג' דברים
 כלליות צמלות ה', א' היא עסק החורה, שנית

שמירת מצו
 לזה כשצא
 תשובת תלמ
 ה' וגמר או
 ולא הזכיר
 התשובה שו
 את שבותך
 ר"ע שצזכו
 אמר (ירמי'
 חורתי, לזה

עא) לא שמיר
 ידי המדות שח
 להפוך המדות
 מדה כשם שהו

אור בהיר

אלל גוי אחד, זה סימן על השגחה פרעית חון לדרך הטבע. (בז) והוא המרטה ועזיבת החטא, והתשובה היא הקבלה על
 להצא. (בח) חיצת שנותך אין לו פשט לכאורה, שהיל"ל ושג ה' אותך, וגם למה כפל ושג וקבנך. (בט) שהוא הס"מ. (ע)
 ולא אמר ושג וקבן את שנותך, אלא וקבנך.

5

וּבְכָל־נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ: חמישי שלישי בשחן
 מחוברין ז וּנְתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת כָּל־
 הָאֱלֹת הָאֵלֶּה עַל־אֵיבֶיךָ וְעַל־שִׁנְאֶיךָ
 אֲשֶׁר רָדְפוּךָ: ח וְאֵתָה תָּשׁוּב וְשָׁמַעְתָּ
 בְּקוֹל יְהוָה וְעָשִׂיתָ אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו
 אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם: ט וְהוֹתִירְךָ
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל א מַעֲשֵׂה יָדְךָ בְּפָרִי
 בְּטֶנְךָ וּבְפָרִי בְהִמְתָּךְ וּבְפָרִי אֲדַמְתָּךְ
 לְטִבָּה כִּי א יָשׁוּב יְהוָה לְשׁוֹשׁ עֲלֶיךָ
 לְטוֹב כַּאֲשֶׁר־שָׁשׂ עַל־אֲבֹתֶיךָ: י כִּי
 תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשָׁמֹר
 מִצְוֹתָיו וְחִקְתָּיו הַבְּתוּבָה בְּסִפְר
 הַתּוֹרָה הַזֶּה כִּי תָשׁוּב אֵלֶי־יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ: ס

אור החיים

שמירת מצות לא תעשה, שלישי קיום מצות עשה, ויביאם אל הארץ אשר ירשו וגו', וכנגד שמירת מצות לא תעשה אמר ומל ה' את לבבך וגו', וידוע כי ערלת הלב הוא עשות רשע ואהבת הרשע שלבו של אדם מחמדו, וכנגדו אמר ומל וגו' לאהבה את ה' פירוש שתלביש האהבה אשר תיכן בך החוכן צריאתך^{יב} צנעימות ידידות חיצת אלהיך, ויחד שכר לזה שיהפוך ה' כל הברות מעלינו על שונאינו כאומרו ונתן וגו' על אויביך וגו', וכנגד קיום מצות עשה אמר ואתה תשוב וגו' ועשית את כל מצותיו כרי זה מצות עשה, ויחד להם שכר הקרבת

אור בהיר

עא) לא שמירה ולא עשה. עב) פי' אהבה היא אחת מהמצוות אשר תיכן החוכן צ"ה בכל אדם, הרשעים מכעיסים את בוראם על ידי המדות שתיכן בס, לאהוב את האסור לאהוב, וליראה מפני מי שאין ליראה, וכן כולם, מה שאין כן הצדיקים, וזה מעיקרי עבודתו להפוך המדות כולם לעבודת ה' צ"ה, וזה פירושו כאן, כשימול ה' לבבו ילביש את מדת האהבה שבו צנעימות ידידות אלקינו, ומדה כנגד מדה כשם שהוא הפך מדותיו, יהפוך ה' ג"כ כחותיו שהביא עלינו ע"י ציטול לא תעשה יהפוך אוחס על שונאי, וכן במצות עשה מדה

די
 יהי
 זמן
 זמן
 יקה
 תה
 זקה
 זות
 זקה
 זקה
 יות
 יו,
 זחד
 קו
 זנו
 זשון
 זכו
 ה'
 נגד
 מר
 זח
 זוד
 ייון
 לכו
 זכ
 זוא
 ים
 יית
 על
 ט

יב"ע: טוביכון דצדיקיא מרי תתוכא דכר תחובון ותתובון מפיא תיובתכון עד כורסי יקרא דיי אלהכון אין תקבלון למימריה ככל מה דאנא מפקיד לכון יומנא:

טובותיכם של הצדיקים בעלי תשובה שכאשר תחטאו ותשובו מגיעה תשובתכם עד כסא כבוד ה' אלקיכם¹⁸ אם תקבלו למאמרו ככל מה שאני מצוה לכם היום.

ג ושב יהוה אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך יהוה אלהיך שמה.

אונקלוס: ויתיב יי אלהך ית שבי גלותך: וישיב ה' אלקיך את שבות גלותך. יב"ע: ויקביל מימריה כרעוא ית תיובתכון ויקבל מאמרו ברצון את תשובתכם וירחם עליכון:

ד אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך יהוה אלהיך ומשם יקחך.

אונקלוס: אם יהויין גלותך בסיפי שמיא מתמן יכנשינג יי אלהך ומתמן ידכדינג: אם יהיה גלותך בקצה השמים משם יקבצך ה' אלקיך ומשם ינהיגך. יב"ע: אין יהון מכדריכון בסיפי שמיא מתמן יכנוש יתכון מימרא דיי אלהכון על ידוי דאליהו כהנא רבא ומתמן יקרב יתכון על ידוי דמלכא משיחא:

אם יהיו גפוצותיכם בקצה השמים משם יקבץ אתכם מאמרו ה' אלקיכם על ידי אליהו הכהן הגדול ומשם יקרב אתכם על ידי מלך המשיח.

ה והביאך יהוה אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה והיטבך והרבך מאבותיך.

יב"ע: ויעלינגון מימרא דיי אלהכון ויביאכם מאמרו ה' אלקיכם - וירבכם - ויסגינגון יתיר מן אבהתכון: יותר מאבותיכם.

ו ומל יהוה אלהיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את יהוה אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חיך.

אונקלוס: ויעדי יי אלהך ית טפשות לבך וית טפשות לבא דבנך: ויעדי יי אלהכון ית טפשות לבכון וית טפשות לבא דבניכון ארום יכטל יצרא בישא מן עלמא ויכרי יצרא טכא

ויסיר ה' אלקיך את טפשות¹⁹ לבך ואת טפשות לב זרעך. ויסיר ה' אלקיכם את טפשות לבכם ואת טפשות לב זרעכם כי יכטל יצר הרע מן העולם²⁰ ויצרא יצר טוב אשר

(18) יומא דף פ"ו סוף ע"א.

(19) כי אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות, כמבואר בסוטה ג' ע"א.

(20) ע"י רמב"ן בפסוק הקודם.

די ומלכיכון לב לבכון ובכל נפ חייכון עד עלמא

ז ונתן יהוה ז רדפך.

יב"ע: ויגרי נ לוטיא האלין ע יתכון בגלותכון כתריכון עד די

ח ואתה תשוב מצורך היום.

אונקלוס: ואת די:

ט והותירך יז ובפרי אדמתן אבתיך.

אונקלוס: ויותר יב"ע: וישירינג דתצלחון בכל יתוב מימרא לאוטבא לכון הי

י כי תשמע ב התורה הזה כ

אונקלוס: ארי ה - ארי תחוב ל

(21) אין תרגום לו (22) יב"ע מפרש נ ועל אלה אמר שה שלא בגזר על ישו לגבולם.

(24) יש גוסחאות

ספר יין גאוב
זא גבראזא
הר"ל ר אהר טובי וין

וַיִּתְּנוּ לִי וְאֶשְׁלַכְהוּ בְּאֵשׁ וַיֵּצֵא הָעֶגְלָה הַזֹּאת: וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת- →
 הָעַם כִּי פָרַע הוּא כִּי-פָרַעַה אֶהְרֹן
 לְשִׁמְצָה בְּקַמִּיָּהֶם: כִּי וַיַּעֲמֵד מֹשֶׁה

דְּהָבָא פְּרִיקוּ וַיִּתְּבוּ לִי וּרְמִיתָה
 בְּנוּרָא וַנִּפְק עֶגְלָא הָרִין: כִּה וְחֹזָא
 מֹשֶׁה יָת עָמָא אַרְי בְּטִיף הוּא
 אַרְי בְּטִיִּלְנוּן אֶהְרֹן לְאַסְבוּתְהוֹן
 שׁוּם בִּישׁ לְדְרִיהוֹן: כִּי וְקָם מֹשֶׁה

רש"י

לקט בהיר

מכרו והתפרקו ויתנו לי: ואשלכהו באש. ולא ידעתי שילא העגל הזה, וילא: (כה) פרוע. מגולה, נתגלה שאלו וקלונו (פס"ו), כמו (במד' כ' י"ח) ופרע את ראש האשה: לשמצה בקמיהם. להיות להם הדבר הזה לגנות צפי כל הקמים עליהם. שפירש רש"י בפסוק (ד') ויר אורח במרט שקשר הזהב צבים והשליכו באש פשוט הוא שלא ידע שילא העגל, אלא חשב שילא זהב מהותו, ואח"כ נחשבו מה לעשות עוד לדחותם, ולפי דרך הב' שם שיהרן בעלמו עשה דפוס של עגל א"כ ידע שילא עגל, אבל לא ידע שילא העגל "הזה" פי' מדבר ומרקד ואוכל עשב, וכמו שפירשנו לעיל וירא אהרן ראה שהיה צו רוח חיים, וכל טעמת היתה מחמת זה שהיה צו רוח חיים, וחלף הוא אשר ראה מרע"ה כששיבר הלוחות, וחלף היא מה ששרף וביטל, וכל פגם ועשיית העגל נקרא על שם עשיית רוח חיים שבו דכתיב ויקח את העגל אשר עשו וישרוף באש, אשר עשה אהרן לא נאמר, וכתיב ויגוף ה' את העם על אשר עשו את העגל אשר עשה אהרן פי' עשו רוח חיים בעגל אשר עשה אהרן (ג"א - ד"ד - מ"ל - גח"י - צל"ד): גו' אין זה ממש כמשמעו שנתגלה מן הכיסוי שהיה עליו, אלא לשון מושאל הוא על דבר שנמאס ונתעב ונתבטל מחשיבותו, שדבר הפקר וזול מגולה הוא משא"כ דבר חשוב ויקר תמיד הוא מכוסה, וכן תרגמו אונקלוס, וכן פירש"י צפ' שמות (ה' ד'), כלומר עד עתה היו חשודים ומכוסים ועתה בטלה חשיבותם והם מגולים, וכן ופרע את ראש האשה שיעשה מרוחקת ומתועבת כמה שסותר קליעת שיערה: גו'. שלא תפרש בקמיהם צעמ קמיהם כשיהיה להם תקומה, שא"כ היל"ל לשמנה בקומם, אלא פי' קמיהם שגנאים שלהם הקמים עליהם, ועדיין אינו מספיק שהלא בהם הוא השמנה לא בשגנאיהם, לזה צריך להוסיף "בפי" קמיהם:

אור החיים

כה. כי פרוע הוא. פירוש סר ללם מעליהם כי נועס ה' היה עליהם מיום שקבלו התורה והוסר מסוכתם: כי פרוע אהרן. אולי שיכוון לומר שעל ידי תשובת אהרן נשאר כל חוב העון עליהם, כי אהרן לא עשה דבר שיש בו ממש בענין העגל והכל נעשה על ידי נותני זהב נתנו הזהב ועשו צו מכשפות לאלה העגל שילא ולא עשה אהרן אלא לקחת הזהב ונתינתו באש ואף זה באונם כחומר

כי צרע הוא ומעתה מתיחס כל העון עליהם ואין להם מכסה השגיון והוא אומרו כי פרוע אהרן פירוש צטענתו: לשמצה בקמיהם. כל שיעור קטן מבחינת החיעוב יקרא שמן ואז"ל (סנהדרין ק"ב). אין לך לרה שעוברת על ישראל שאין צו מעון חטא זה, גם יראה כי האומות הקמים עלינו תמיד מענה צפיהם כבר התעצתם עלמכם ונזנחתם:

אור בהיר

קצא) אם תפרשהו פרוע קלונו, אינו מדויק, שהכתוב אמר שהוא פרוע ולא קלונו, וגם פרוע משמע שהיה צו גם עד עתה אלא שהיה מטוסה, וזה אינו. קצב) הלא כבר תירץ את עלמו שהוא לא עשה דבר. קצג) ופירוש בקמיהם, בכל לרה שקמה

מִנְחַת דֹּבָנָא מִדְּבַרְתָּ חֹבְאָא: טו וַיִּקְרַב יְהוָה בְּהֵנָּא וַיְקַיְמֵנָה קָדָם יי: ז וַיִּסַּב בְּהֵנָּא מִי כְיוֹר בְּמִן רִחֶקָה וּמִן עֶפְרָא דִּי יְהוּ בִּיסוּדֵי מִשְׁבְּנָא יִסַּב בְּהֵנָּא וַיִּתֵּן לְמִיָּא: יז וַיִּקָּם בְּהֵנָּא יְת אֶתְתָּא קָדָם יי

מִנְחַת זָבָרִין מִזְבַּרְתָּ עֵזֶן: טו וַהֲקָרִיב אֹתָהּ הִבְהֵן וְהַעֲמִדָהּ לִפְנֵי יְהוָה: יז וְלָקַח הִבְהֵן מַיִם קְדָשִׁים בְּכַל־יִחְרָשׁ וּמִן־הַעֶפֶר אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקַרְקַע הַמִּשְׁפָּן יִקַּח הִבְהֵן וַנָּתַן אֶל־הַמַּיִם: יח וְהַעֲמִיד → הִבְהֵן אֶת־הָאִשָּׁה לִפְנֵי יְהוָה וּפָרַע

רש"י

לקט בהיר

המקום וקנחת הכעל (ספרי - במ"ד): (י) מים קדשים. שקדשו בכיור^{טו} (ספרי - סוטה ט"ו), לפי שנעשה מנחשת מראות הלוצאות חו פירשה מדרכיהן שהיו נבעלות לבעליהן במלרים תחת התפוח, חו קלקלה לאחר תְּזַדֵּק זו (מ"ח): בכלי חרש. הוא השקתה* אח הנוחף יין משובח בכוסות משובחים* לפיכך תשחה מים המרים במקדה* בזויה של חרס^{טז} (במ"ר - סוטה ט"ו): (יח) והעמיד הכהן וגו'. והלא כבר נאמר והעמידה לפני ה', אלא מסייעין*^{טז} היו אותה ממקום למקום כדי ליגעה ותערף* דעתה ותודק^{יז} (ספרי - סוטה ח'): ופרע. סותר^{יח} אח קליעת שערך* כדי לבזותה, מכאן לבנות ישראל שגלוי הראש גנאי להן (ספרי - כתובות ט"ז): לפני ה'. בשער נקור^{יח} (ספרי - סוטה ז'). שינוי נוסחאות: השקת - השקה. בכלי משובח. במקדה. מסייעין. שתורף. ראשה.

מז) פ"י הכיור כלי שרת הוא והמים שצמכו נמקדשו קדושת הגוף להפסל בלינה וביזואל, ונותן טעמי דקרא למה לזה כן, וענין מראות הלוצאות ופירושן עיין סוף פ"י ויקהל: מה) פירש"י פתחה ומגונה שצרכות עכ"ל: מט) כך היא הגירסא הנכונה מסייעין מלשון ויסעו, כלומר מעמיקין אותה: נ) כאן לא אמר שלא ימחה שם המיוחד כלקמן, שאפשר הטעם שצבילה שלא תחגנה ותחבזה, שהמורה תסה גם על כבוד רשעים שיוודו וישונו וחיו, אבל אחר שנתבזה בגילוי ראש ובשר לפני כל ההמון והיא לא תסה על עממה ודאי הטעם כדי שלא ימחה שם המיוחד (ב"ב): נא) כבר ידענו שפ"י ופרע יגלה, ואין ראון רבינו כאן לומר שפירושו סתירה, אלא כן הוא האמת, שנגמ' אמרינן שגם גופה ולבה מגלה הכהן מדכתיב ופרע את ראש "האשה" ולא אמר ראשה מרביץ גופה, א"כ היה די לומר ופרע את האשה, וראשה בכלל, אלא שראשה מגלה ביותר דהיינו שקומת קליעתה (רא"ם), אבל מה שסיים רבינו מכאן שגילוי ראש גנאי וכו', לאו דוקא על הסתירה, אלא על הגילוי בכלל: נב) פירש"י אדם גדול היה והציא דלתות נחשת מאלכסנדריא של מצרים לאותו שער ונעשו בו נסים בסדר יומא (דף ל"ה), והוא שער העליון שצחומה שצין עזרת ישראל לעזרת נשים ששם משקין את הסוכות מפני שלא נתקדש בקדושת עזרה עובי חלל אותו השער עכ"ל, פ"י דכתיב לפני ה', חוה המקום הוא יותר לפני ה' מכל המקומות שלא נתקדשו בקדושת העזרה, ולטעם זה הפך רש"י הסדר ומפרש קודם ופרע שהיא כדי לבזותה, ולזה בהכרח לומר שפ"י לפני ה' היא שער הנקור ולא לפניו ממנו, שאין לעשות דבר זה בעזרה, וגם זה הוא המקום ודרך כל הנכנסים, כדי לבזותה בפני כל עם

אור החיים

יהיו מרים כי יזכרו יגונם וזכיתם וה' מחה את דמעמם^{טז} והנה האשה העמאה חסובצ מרחם וצאו צב המים המרים למרים יחתכו מעיה ויעשו צב נקמה כי זאת האשה הגורמת צכיתם, וצכח השם הנחון צכס ינקמו נקמתם ממנה, והיודע

אור בהיר

די כח ומיות אם לא בעור האזכרות הנמחקים לחוסם. מב) כי היו עד עתה בעזרה מקום שכינת כבודו ימצרך.

את־ראש האִשָּׁה וְנָתַן עַל־כַּפֵּיהָ אֶת
 מִנְחַת הַזִּכָּרוֹן מִנְחַת קְנָאת הוּא וּבִיד
 הַכֹּהֵן יִהְיוּ מִי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים׃
 וְהִשְׁבִּיעַ אֹתָהּ הַכֹּהֵן וַאֲמַר אֶל־
 הָאִשָּׁה אִם־לֹא שָׁכַב אִישׁ אִתְּךָ וְאִם־

וַיִּפְרַע יָת רִישָׁא דְאִתְתָּא וַיִּתֵּן עַל
 יָדָהּ יָת מִנְחַת דְּזִכְרָנָא מִנְחַת
 קְנָאָתָא הִיא וּבִידָא דְכֹהֲנָא יְהוֹן
 מִיָּא מְרִידָא מְלַטְמִיָּא׃ יֵט וַיּוֹמֵר
 יְתָה כְּהֵנָּא וַיִּמַּר לְאִתְתָּא אִם לָא

שָׁכַב גְּבַר׃
 לְאִתְתָּאָבָא
 וּבִידָא מִמִּיָּא
 דְהַאֲלִין׃ כ וַאֲ
 מְבַעְלֵיָד וְאִם
 גְּבַר בִּיד
 מְבַעְלֵיָד׃ כ
 אִתְתָּא בְּמוֹן
 כְּהֵנָּא לְאִתְתָּא
 וְלְמוֹמֵי בְּגוֹ
 יְרִבְיָד מִמִּיָּא

לקט בהיר

רש"י

ועדה (לבוש), ואמר רבינו דבר זה כאן ולא לעיל בפסוק
 ט"ו, לומר שאפילו אחר העסקה והנסיעה ממקום למקום
 עדיין נשארה חוץ לעזרה בשער נקורה: (נג) והגם
 שהסוטה מניפה את המנחה צידה עם הכהן כדאיחא צמשה
 דף י"ט, גם רש"י מציאו בפסוק כ"ה, זה היה אחר כן
 כשכא להקריב המנחה נוטלה מן הסל ונמנה בכלי שרת
 להניף, אבל היטה נתונה על ידה ממחילה עד גמר כל
 הסדר, וזה ודאי כדי ליגעה (תוס' דף י"ד): (נד) מציא
 רבינו דוקא סברה זו, ולא הביא דעת אבוח דשמואל שצריך
 ליתן דבר מר לתוך המים, משום דפשטא דקרא לקמן מוכח
 כן, דכתיב (כ"ד) וצאו צה המים המאחרים, למרים, הרי
 שהכתוב קרא פורענותה מרים (רא"ם), ועוד מפני ה"א

הוא שער העזרה המזרחי דרך כל הכנסים: ונתן
 על כפידה. ליגעה"י) אולי תערף דעתה ותודה (ספרי
 - סוטה י"ד), ולא ימחה שם המיוחד על המים:
 המרים. על שם סופי"י) שהם מרים לה (ספרי -
 במ"ה): המאדרים. המחסרים אוחה"י) מן העולם,
 לשון (יש"ו כ"ח כ"ד) סלון ממאיר, ולא יתכן לפרש מים
 ארורים, שהרי קדושים הם, ולא ארורים כתב
 הכתוב, אלא מאררים את אחרים, ואף אונקלוס לא
 תרגם לרעיואל אלא מלטיחא, שמראות קללה בגופה
 של זו: (יט) ודשביע אותה וגו'. ומה היא
 השבועה"י), אם לא שכב הנקי הא אם שכב הנקי* (י)
 שינוי נוסחאות * לא תקי.

(ספרי - סוטה י"ד)
 שמואל לפתוח
 במ"ה): (כ) ואו
 לשון* אם:
 קללה"י): יתן
 מקללן ביד"י)
 ולשבעה. שי
 לי כדרך שאיר
 ס"ה ע"י) וכ
 שהלדיקים נ
 ענין הכרכה,
 ישראל לאמר
 ירך לבטן"י) לו
 שינוי נוסחאות * בש
 מדרכי הנשיות
 ואם כתיב בפיר
 כמו "וכי" נטמ
 ה' שהאמת הול
 דברים, וכל זה
 אמר יתן ה' בך
 בחוך עמך, וכן
 לא גרסינן מינה
 שקרתי יארע לי
 הרשעים שימות
 עגמס וימאול ל
 בסוטה טו', ופ
 אותה) כהן דב

הידועה שפירושה מרים הזכרים והידועים, ובכתוב אין אלו רואים שום מר ידוע רק פורענותה שהיא מר ממות (ג"א),
 ועיין בפסוק כ"ד: (נה) אין רצונו לומר שפי' תיבת מאררים מחסרים, אלא באשר שרצונו לפרש שאין זה שם תואר שהמים
 הם ארורים, אלא פועל יוצא לאחר, א"כ תקשה הלא אין המים הללו בעלי דעת כמו אדם שמקלל ומאחר את חברו, לזה אמר
 שמתחסרים אותה ומאחר שמתה ע"י המים הרי כאילו המים מקללים אותה, וכמו שגמר אומר לבסוף שמראות קללה בגופה,
 ומציא ראייה מיוחדת שקוף וסילון זה מכאבי ומאחר את אחרים הגם שאין בו דעת, גם אפשר שממאיר גזירה אחרת היא
 שפירושו מכאבי, ואינה מגזירת קללה, ורצון רבינו לפרש גם תיבת המאחרים מלשון זה, ולזה גמר אומר ואף אונקלוס לא
 תרגם וכו', פי' הגם שאונקלוס אינו מפרשו מלשון מכאבי אלא מלשון קללה, עכ"פ גם דעתו שאינו שם תואר אלא פועל
 יוצא (בא"ד), ועוד הוסיף הוכחה שאינם ארורים בעגמס, שהלא קדושים הם, ולא יאמר הכתוב על מים קדושים שהם
 ארורים: (נו) הרצון בזה, שלא תאמר שיש כאן ב' דברים שזוהה ואמירה, לא כן הוא, שהרי לא מצינו כאן שום שבועה, גם
 פשוט הוא שאינה נאמנת בשבועה, אלא אמירה זו היא שבועה שנשבעת בחייה ונקראת שבועת האלה, וכאילו אמר והשביע
 אותה לאמר וגו' (רא"ם): (נד) כן דרשינן אליבא דר' מאיר בסוטה י"ו. ובשבועות ל"ו. ובקידושין ס"ב, ופירש"י בסוטה
 הנקי כתיב בלא יו"ד דמשמע הנקי אם לא שכב וחדרוש הכי טומאה תחת אישך הנקי עכ"ל, ור"ל שדרשינן הכתוב ב'
 פעמים וכאילו כתב עו"ה ואם לא שטיית טומאה תחת אישך הנקי - טומאה תחת אישך הנקי, ובשבועות פירש"י באופן אחר
 ור"ל, הנקי כתיב בלא יו"ד כמו הנקי וקאי אקרא דבתריה דכתיב ואת כי שטיית למשמע הכי הנקי ממים המאחרים האלה
 ואת כי שטיית עכ"ל, כלומר דרשינן תיבת הנקי למעלה ולמטה, וכן פירש"י בקידושין, ובין כך ובין כך רחוק הוא מפשוטו
 לדרוש הכתוב ב' פעמים, ועיין באות הסמוך - ומה שכתב רבינו בהכרח לדרוש מדכתיב הנקי בלא יו"ד, קצת קשה, דלא
 מצינו בקרא בלשון נפעל שכתוב היו"ד אחר הה"א, ומה הכרח יש, כן הקשה בגור ארי, ומירץ שהכרח ר"ל הוא מדלל
 אמר הנקי בלשון עמיד ככל הפרשה יתן ה' וגו', וצאו המים וגו', אלא שרש"י הוסיף לבאר ולומר שכולל לדרוש כן לעשות
 מהנקי הנקי (ה"א וחי"ת מתחלפין - רא"ם) מאחר שאין יו"ד אחר הה"א, אבל אם היה כתוב הנקי אין לעשות ממנו
 בשום אופן חניקי, שאין אחר היו"ד שב"א נח כלל (ג"א), והלבוש כתב למדך שכונת רבינו שלא רק שאין יו"ד אחר הה"א,

(ה) שחורה אני וגו'. עד לא נשחרתי. כה סוד השחרות הוא רמז לדון בהיותו בלתי מיוקק. במלת שחור. ש' אלפים דיוקן ר' אלפים בריבוי ע' ח' דשחור י"ג (נס סגול) אופיות סמוליו כרי שחור ולריכין מיתוק זהו שחורה אני אבל אמר מיתוקס וגאורה שהוא מיתוק וצבורה ע"י החסדים

ת"ר אלף רגלי (פי' ששים רבוא של ישראל וע"ש הכתוב ויארמר משה שש מלות אלף רגלי העם וגו'. דה"ט). מישרים להבדוק בחורה ר"ת מ"ש חניני מישלל ועזריה בכבשן האש : (ה) שחורה אני. עגל. וגאורה. במעשה משכן. שחור"ה בגי' במעשה עגל. ד"ח שחורה אני בגליות. וגאורה בגאולה. ד"ח שחורה אני בעה"ל וגאורה לעה"ב. בנות ירושלים. אלו נחמות של לדיקים. בנות ירושלים גי' נשמות הנדיקים. ירושלים חני שחורה כהלוי קדר וגאורה לעה"ב כיריעה ע"ש אהלי קדר : כיריעות שלמה. לעמיד לבא :

מיון מישרים אהבוך : (ה) שחורה אני וגאורה בנות ירושלים פאהלי

וכן בגות ירושלים שהם ז' יכולות דבריהם עם חילומיהם שהם בנות המלכות הנקראת ירושלים של עה"ב : כהלוי קדר כיריעות שלמה. בעה"ל שלמה. ד"ח כהלוי קדר בגליות וכהיב שנתתי

וגאורה בגאולה. ד"ח שחורה אני בעה"ל וגאורה לעה"ב. בנות ירושלים. אלו נחמות של לדיקים. בנות ירושלים גי' נשמות הנדיקים. ירושלים חני שחורה כהלוי קדר וגאורה לעה"ב כיריעה ע"ש אהלי קדר : כיריעות שלמה. לעמיד לבא :

(ו) אל הראני שאני שחררת. אל תר שלתי שחורה בגליות אס אני שג בגולה לעמוד אני בת חורין זהו שחרתי ולכך לית (במסורת). מרת לבון חירות : שפי לית (במסורת) בשש שעות ששבו העגל נעשיתו כזפת זהו בשופתי ולכך לית (במסורת) זהו ש"ש זפת"י בשש שעות נעשיתו כזפת : בני אמ"י אמהב מגשה י"ג ה"ן אף זהו נחרו בי. ד"ח נחרו בי אלו גבוי"ים נחרו אותיות חרון. נהר"ו ב"י אות ר"ת שלהם בצבור תנאיו. כרמ"י סל"י ל שלי לא נ

ע"ד הפשט פ"ו

ע"ד הנסתר פירוש הגר"א

מישרים, הוא המיות רצוא ובזו והוא סוד י"ב בקר שחמה הים ומישרים אהבוך הוא הים. וכן כהנים ולוים בתוך ישראל כו'. ואלה הן פסוקים הם של ד' אותיות של שש ולכן ר"ת של"ם שהוא אהבוך ורחוב וגובה של החורה. וה"ם השכינה שפ"ה ולב"ן : (ה) שחורה אני. ברזא ד' שהוא כולו שחור. וגאורה, ברזא דו' שנפנים הוא מאיר אור הברזאן ברזא דה' שהוא ז' והי"ב בנות ירושלים וז"ש כהלוי קדר כיריעות שלמה שהוא ז' ו' וע"ל נאמר ז"ו הפה"י לו. ח"ו היא ביה"ה שלכן הוא שבעה קני מנור' והוא שבע נרותיה והוא ששן המשכה :

ע"ד הפשט פירוש הגר"א

וגשבוהה כך. נגד גילוי שכינה כמ"ש וכו' עיניך רואות את מורין וכמ"ש סוף תענית עתיד הקב"ה לעשות מחול. נזכירה דודין מיון. נגד ביאור החורה לעה"ב מפה אל פה כמ"ש כי מלאה הארץ דעה. מישרים אהבוך. כמ"ש אז אהפוך על עמיס שפה ברורה : וד' פסוקים אלו הם נגד ד' זמנים שבו לישראל. הראשון נגד. יליאת מלרים שבאוחו סלילס שרו שירס כמ"ש ששיר יסיה לפס כלילי הסקדש חג. ופסוק ב' נגד מן חורס כנ"ל. ופסוק סג' הוא נגד בנין המשכן שהקרינו ע' פרים נגד הכעומ"ל כנ"ל. ופסוק ד' הוא נגד ביאת הארץ שאו נלסם הכל. וגם הם נגד ד' רגלים הא' נגד פסח שאמרו שירס. וכב' נגד שבועות שהוא מהן חורס. וכג' הוא נגד סוכות שהוא זכר לכיקף ענני כבוד שהים חלוי בבנין המשכן כידוע. וזכר יתרון מה שהקבו למס אנהנו עושים סוכות בחשתי עיון שהוא נגד סיקף ענני כבוד הים ראו לעשות בנין כי בנין הים תחילת סיקף עננים. אבל נראה לפי שכשעשו את העגל נסחלקו העננים ואל לא חזרו עד שסחלילו לעשות כמשכן ומשם ירד ביוכ"כ ובמחרת יו"כ ויקבל משה וליזה על מלאכת המשכן וחס הים בי"ח חשתי וכהיב והעם הביאו עוד נדבדב צנקה צנקה ב' ימים כרי י"ג בחשתי ובי"ד בחשתי ועלו כל חכם לב ממשה את הכבב צמין ומשקל ובט"ו סחלילו לעשות ואל חזרו ענני כבוד ולכך אנו עושין סוכות בט"ו בחשתי. וכד' משכני אהרין הוא נגד שמיני עולרת שהוא לישראל לבדו. וסם נגד הד' חופים. שיר השירים הוא נגד דבור. יסקני הוא נגד שמייעה. לרית הוא נגד רית. משכני אהרין הוא רתיס : L

ע"ד הפשט פ"ו

השמש. אבל בחברים אני נאה כיריעות ש' אשר הם בבית שלמה הם כעובים וסג בעבולם. והמשל מובן הוא ע"ד שארז"ל ר' שמלאי הרי"ג מלות נאמרו למשה ר מ"ע נגד חבריו של אדם. ושכ"ה ל"ח ימות החמה. וכנס הרמ"ח מ"ע אנו מק כמו חבוינו סקדמונים. אך סכוונס ש סמראס חין לנו. ח"ש שחורה אני. מג ספיימיות שהוא זיו קלסחד פניס. אבל מ"ע שהחיצים נחיס כמידחס ואף נהלוי קדר פתחן שאין לה זיו אבל ע והנמשל הוא מפני שבגלות יש בני ו נפיימיות של מלזס אבל הני נלוס במיעס האדם והסכרתי לו סם ב' דברים שהם חס בבין אדם למקום הוא מכפנים וז יודע לספוך חלוקי כדרכו והענין כי ה סחורס כמ"ש כל סכועס כאלו עובד נפני שהם כללי סחורס וכמ"ס בני ססכרתי להטות עזמו אל קלס סספני ואח"כ יבא אל סדרך סממולע. ח"ש ולבש מדו כל ואמרו מדו סמדהו ויו סממולע ח"ש כלהלי קדר פי' אג כלהלי קדר אעפ"כ כיר

(ו) אל הראני וכו'. פי' אל תראוני :

מרת הוא בסחור שבכולס כמו ג סלדי אך סשמש זפתני. ואעפ"י שאני כמ"ס כמדרש משל למלכה וכוסית ס סוכיות עתה אלי סכוב סמלוכה ויגרש

(ה) שחורה אני וגאורה. אומרת לבנות ירושלים שהם י"ב ג' לכל לך לפי שמדמס את המלכות לירושלים שהיא מטרשולן קורא ג"כ לעלמות בנות ירושלים. שחורה וגאורה וכו'. ע"ד שארז"ל שחורה אני במרחה וגאורה אני בחיתוך חברים מפני שיש באדם ופי"ה ופי"ע יפ"מ הוא כגון הוא זך לא ואדוס ופי"ת הוא סחיתוך חברים כמדחן לבון ובמחונס יהארכו. ח"ש סחורה אני כמרלס וגאורה אני בחיתוך חברים שהחברים נחיס כמדחן : כאהלי קדר. ח"פ שהני שחורה כלהלי קדר שסם שוכנים קחון וסם שחורים מן ששמש

אלה שיר השירים
זמ פירוש השל"א

תורה ציוה לנו משה כמנין תורה ואנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום וזה התימא דקאמר סרו מהר מן הדרך אשר צויתים דייקא דמפיו כביכול שמענו אנכי ולא יהיה לך והעובר על זה חייב מיתה כעובר על מצות המלך ב"ו ועאכ"ו לעובר על ציווי יתברך מפיו כביכול:

י (יב) ועתה הניחה לי פירוש מה שטענת לא צוית להם לא צוית גם מה שאמרתי ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וכל מקום שנאמר לי אין לו הפסק. עתה תניח מן הצד טענות ל"י ויחר אפי וכו'. מפרשים:

יב (יג) למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם. ר"ת לאמר ברעה הוציאם הבל. כבר ידעת כי קין רובו רע והבל הוא טוב ומשה הוא הבל ונאמר ותרא אותו כי טוב הוא וא"כ למה יאמרו מצרים כי הבל שהוא משה כסטרא דטוב הוציא את ישראל ברעה שהוא מסטרא דקין וכמו שקין הרג להבל בהרים ובשדות גם פה הוציאם להרוג אותם בהרים ובמדברות וכמו שקין אתי מסטר' דנחש שנאמר עליו ולכל תכלית הוא חוקר שכונתו לכלות כל העולם ולכלותם מעל פני האדמה וא"כ כדי שלא יחשבו מצרים שאני מסטרא דרע ח"ו ולכן שוב מחרון אפיך. רבינו האר"י ז"ל בשער הפסוקים. ואפשר לומר במ"ש הרב ש"ך דפרעה היה הרע שבקין והוא הרג להבל שהוא משה והיה רוצה להורגו והיה מתגאה שיש לו אות יוד שניתן לקין ולכן פרעה גימטריא משה בתוספת יו"ד ופרעה הוא נח"ש גימט' פרעה עם ג' תיבות פרעה מלך מצרים וע"כ נידון בעשר מכות נגד היוד שהיה מתגאה ועל הריגת הבל ולקחת צאנו ותאומתו נתחייבו המצרים מיתה ולתת כל שללם כמש"ה ישלם שבעתים את כל הון ביתו יתן זהת"ד והרב הקדוש מהר"ר שמשון מאסטרפולי ז"ל פירש כא אל פרעה כשחשים ב"א במקום פ"א דפרעה בחילוף אלפא ביתא דאח"ע יהיה ארבה וכו' וכל אלו ההקדמות כתבנו בעניותנו במקומם בס"ד. ואפשר לרמוז כי זה כונת פרעה באומר ראו כי רעה נגד פניכם כלומר שהנחש יעיר קיינו הרע שבקין ויעשה בהם שפטים וכן כ"י רע"ה נג"ד גימטריא הנחש עם הכולל. ואפשר דאחד

מהטעמים שא"ל הקדוש ב"ה למשה רבינו ע"ה ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול הוא דאין לפתע לומר כי הוא עשה שגירה לנחש שיכלם והנחש ואעשה אותך לגוי גדול ואם איתא דזהו מפתיע והנחש איך ניצול מרע"ה הלא בו היה מתחיל לפי הוא הבל אלא מדניצול משה ואדרכא הצלחה מאד מוכח דיד ה' עשתה זו. ועל זה השיב משה רבינו ע"ה למה ה' יחרה אפך וגו' בכח גדול וגו' כלומר נגד היוד שהיה מתגאה פרעה ועתה למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם כלומר פרעה היודע כל סוד זה הוא לא יאמר. אבל מצרים שאינם יודעים הדברים על מתכונתן ושמעו דברי פרעה ראו כי רעה נגד פניכם שהוא הנחש וגם עתה יאמרו לאמר בעבור אמירת ראו כי רעה נגד פניכם. ברעה אותיות פרעה בחילוף פ' באות ב"ת הוציאם להרוג דומיא שהרגו להבל והר"ת לאמר ברעה הוציאם הבל כמ"ש הרב ז"ל והנחש מידו היתה זו. והרב מהר"ש פרימו ז"ל כתב לרקוק תיבת למה. והול"ל ואמרו מצרים ע"ד שאמר במרגלים ואמרו הגוים. אמנם בחכמה יסד אר"ש משה רבינו ע"ה כי הנה לא ימנע מחלוקה. או יאמרו מבלתי יכולת ה' להביאם שחטם במדבר. או יאמרו ברעה הוציאם להרוג אותם. והראשונה יותר קשה ויש חילול ה' לומר מבלתי יכולת. וז"ש למה יאמרו מצרים ברעה וגו' הלא יאמרו מבלתי יכולת ודוק היטב:

יט (יד) וישלך מידיו את הלוחות וישברו וגו' ידו כתיב חסר יוד שפרחו אותיות יוד הדברות למעלה וישבר אותם מאחר שפרחו אותיות הקדש מה הנאה באבנים ושבדם כי לא נשתברו בהשלכתן. רבינו אפרים ז"ל:

כב (טו) כי ברע הוא. ברע אותיות ערב כלומר הערב רב הם הפושעים. רבינו אפרים ז"ל:

כז (טז) כה כי פרוע הוא כי פרעה אהרן. אפשר לומר דזכות אהרן היו ענני כבוד המכסים לישראל ועתה אהרן עצמו גילה שמצו וקלוננו. ועוד אפשר לרמוז פרעה גימטריא נחש עם הג' תיבות כי פרעה אהרן שהנחש נתעורר וחזר העולם לקלקלו. ושוב ראיתי לרבינו אפרים

כ"כ. כי פרוע הוא מגולה שנו שהחזירם משה בתפלתו. כה פרעה אמר משה אוי לי מתקיים על ידי אחי בתמי

ז (ז) כה אמר ה' שימו פירש"י והיכן אני יהם וק' וכי צריך ראייה על פמה מקומות מצינו כה אמו העת היכן נאמר ופירש הרב עקב מולכו ז"ל בדרשותיו לרש"י ז"ל דהעובר ע"ז מיתו פאמר לו להרגם כסיף לז"א זו יסתם חרם היינו כסיף כמשו"ז עיה מתים וגו' והטעם כמע הפחת. אמנם קשה דכאן היו אלפי איש מששים רבוא וחזר שהינו בסקילה. ותירץ הרב האתא במדרש דכל זמן שהתורה באהל מועד ולפחו התלוחות היו נדונין ככן נח ויש מן הטוב יהיו נדונין כפנויה ולז עובד ע"ז שדינו בסיף עכ"ל ז"ל וכבר ידוע דהא מילתא הפליא עצה הרב פרשת דרכי ונראה דאף לדברי הרמב"ן דס היינו לאבות ואחריהם גדולי ה התורה או כשקבלו דינם כיש ישראל שלא קבלו לעשות נ ודוק:

פ (יח) ולתת עליכם היו המעשרות

שנתנו ללוים. לקוטי גאוני אפרים ז"ל

לב (יט) מחני נא מספרך השעים גמורים מספרך זה וקשה איך היה שואל שימחד גמורים ומי הכניסו באותו ס השעים גמורים למיתה והו פירש הרב מהר"ר יעקב

ספ"כ המיל"א - חלק טו
 אהרן מן גמורים
 נחל קדומים
 313 אהרן
 313 אהרן

כתב. כי פרוע הוא מגולה שנסתלקו ענני כבוד
 א שהחזירם משה בתפלתו. כי פרעה אהרן קרי
 פרעה אמר משה אוי לי מה שנתנבא פרעה
 יתקיים על ידי אחי בתמיהא. עכ"ד:

ז (יז) **כה** אמר ה' שימו איש חרבו וגו'.
 פירש"י והיכן אמר זובח לאלהים
 יחרם וק' וכי צריך ראייה על דברי משה רבינו
 ופמה מקומות מצינו כה אמר ה' ולא הוצרך
 להענת היכן נאמר ופירש הרב החסיד כמהר"ר
 יעקב מולכו ז"ל בדרשותיו כ"י דהוקשה לו
 להשי"י ז"ל דהעובד ע"י מיתתו בסקילה והיכן
 נאמר לו להרגם בסייף לז"א זובח לאלהים יחרם
 הסתם חרם היינו בסייף כמשו"ל וכתוב החרם כל
 עשה מתים וגו' והטעם כמשו"ל שדגם כעיר
 הנהגתו. אמנם קשה דכאן היו מועטים כשלשת
 אלפי איש מששים רבוא וחזר הדין והוה כיחיד
 שדינו בסקילה. ותירץ הרב מהר"ם גלאנטי
 האתא במדרש דכל זמן שישראל לא קבלו
 התורה באהל מועד ולפחות עד שלא ירדו
 הלוחות היו נדונין כבן נח ויש סמך לזה ממשו"ל
 פוטב יהיו נדונין כפנויה ולזה דגם דין בן נח
 שעבד ע"י שדינו בסייף עכ"ל הרב מהר"י מולכו
 ז"ל. וכבר ידוע דהא מילתא אם נדונין כב"ג
 הפליא עצה הרב פרשת דרכים את מקורה הערה
 ונראה דאף לדברי הרמב"ן דסבר שדינם כישראל
 היינו לאבות ואחריהם גדולי הדורות שרצו לקיים
 התורה אז כשקבלו דינם כישראל לא לכל המון
 ישראל שלא קבלו לעשות כאבות דדינם כב"ג
 ודוק:

כט (יח) **ולתת** עליכם היום. גימטריא אל"ו
 המעשרו"ת עם האותיות והכו'
 שנתנו ללוים. לקוטי גאזני קמאי בספר רבינו
 אפרים ז"ל:

לב (יט) **מחני** נא מספרך אשר כתבת. פ"ק
 דר"ה אמרו מחני זה ספרן של
 רשעים גמורים מספרך זה ספרן של בינונים
 וקשה איך היה שואל שימחה מספרן של רשעים
 גמורים ומי הכניסו באותו ספר ועוד דספרן של
 רשעים גמורים למיתה והוא היה רוצה למות
 ופירש הרב מהר"ר יעקב מולכו ז"ל בכ"י

במשו"ל על פסוק כי באת אלי להזכיר עוני
 דלפעמים הגם שאחד יהיה צדיק בדורו אבל אם
 יבא שם צדיק גדול או מעריכין אותו לגבי צדיק
 הגדול ויהיה רשע ואפשר שכותבין בספר פלוני
 רשע גמור לערך פלוני הצדיק ונמצא דלפעמים
 הצדיק הוא נזכר בספר רשעים לומר לערך פלוני
 הצדיק זה האיש הוא רשע וא"כ לפעמים היה
 משה כתוב בספרן של רשעים להעריך הרשעים
 נגדו וזה היה אומר משה שימחה שמו מאותו ספר
 וזה עצמו מ"ש מספרן של בינוניים ולפ"ז ניחא
 דמשה רבינו עליו השלום יהיה בספרן של רשעים
 גמורים עכ"ל. ולי ההדיוט דבריו דחוקים ונראה
 דאפשר לישב במ"ש הרב תבואת שור דיש
 לחקור בהא דאמרו רז"ל דרשעים גמורים נכתבין
 ונחתמין לאלתר למיתה והרי עין רואה כמה
 רשעים גמורים דאינם מתים ומאריכין כמה שנים
 ותירץ דקושטא הוי דלאלתר מתים והיינו
 שמסתלקת נפשם הקדושה וחיים בעולם הזה
 ככל הגוים וז"ש רשעים בחייהם קרויים מתים
 כדאמרינן מה לי קטליה לכולא מה לי קטליה
 לפלגא עש"ב. ומשה רבינו עליו השלום אמר
 מחני נא חכך וכדי שלא יהיה כרשעים גמורים
 דמסתלקת נפשם וחיים בעולם הזה לכן אמר
 מספרך ספר של רשעים כלומר ממדת ספר של
 רשעים דדינו לאלתר למיתה ומתקיים בעולם הזה
 לא כי הוא רוצה למות חכך ואינו רוצה לישאר חי
 בעולם הזה ומסר נפשו על ישראל זכותו יגן
 עלינו:

ח (כ) **וימהר** משה ויקד ארצה וישתחו. אמרו
 במדרש למה וימהר משה מפני
 ששמע שאמר על שלשים ועל רבעים נתירא שמא
 יאמר ועל חמשים. וקשה שאמרו במדרש על
 שלשים ועל רבעים זו מדת רחמים משל לגחלת
 גדולה אם ישליכנה על איש אחד ישרף אבל אם
 יחלקנה לכמה ניצוצות לא תזיק וכן הקב"ה פוקד
 בכל דור ודור מעט. וא"כ מאחר שזו מדה טובה
 למה נתירא שיאמר ועל חמשים. ופירש רב
 אשכנזי במ"ש פרק מפנין ד' וה' קופות וכו'
 ופריך השתא ד' מפנין ה' מבעיא ומסיק ד' וה'
 כדאמרי אינשי ואפי' טובא. וא"כ כשאומר א' וב'
 לאו דוקא ואפי' טובא משמע. אבל אם שילש

היה רשע
 והוא
 שכלם
 והוא
 מתחיל
 ופא
 והשיב
 כה
 הועתה
 כלומר
 אבל
 ושמע
 אהמ
 נפלי
 יפ
 ולה
 יש
 ופ
 מר
 מנס
 הלא
 הו
 גא
 ול
 נה
 ק
 י
 ד
 א
 ה
 י
 ר
 י
 ל
 ז
 ע
 ז

רבינו פרשת כי תשא אפרים שה

(יב) ברעה הוציאם עי"ן גימ"ל למ"ד גי' בה רעה, עם האותיות, אמר משה עתה יאמרו מצרים נתקיימה גבואתם שאמרו ראו [כי] רעה נגד פניכם (לעיל י' טו). והנחם על הרעה לעמך ולא לערב רב.

(יג-יד) זכור לאברהם אם עשו אילי זהב זכור לאברהם ששיבר אלילי אביו ושרפם ואבדם מן העולם, ואם זבחו לו זכור ליצחק שנעקד על גבי המזבח וכפר זבח בזבח, ואם השתחוו לו זכור ליעקב שטמן אלהי נכר שנא' (בראשית לה ד') ויטמון אותם יעקב, ואם אמרו אלה אלהיך ישראל זכור לישראל שאומרים פעמים בכל יום שמע ישראל יי אלהינו יי אחד, מיד וינחם יי על הרעה אשר דבר לעשות לעמו ולא לערב רב.

(יז-יח) וישמע יהושע את קול העם ברעה ולא מצינו רעה לשון תרועה, נ"ל כשני(ראו ישראל [את משה] יורד מן ההר נתקוטטו זה עם זה ואמרו זה לזה אתה גרמת, ברעה לשון ריע, כמו יגיד עליון ריעו (איוב לו לג), וכששמע יהושע את הקול הזה היה סבור שהיתה חרב איש באחיו לכך אמר קול מלחמה במחנה, ומשה השיב קול ענות אנכי שומע כלומר צעקה.

(יט) וישלך מידו חסר יו"ד, כלומר יי הדברות שהיו כתובים ראה אותם שהיו פורחות למעלה טו), מיד(ו) וישבר אותם תחת ההר אמר מאתר שפרחו אותיות הקדש מה הנייה באבנים האלה, ושברם כי לא נשתכרו בהשלכתו טו).

(כא) חטאה גדולה חסרון גדול, כמו [אל] השערה לא יחטיא (שופטים כ טז).

(כב) כי ברע הוא למפרע ערב, כלומר ערב רב טו).

ז (כה) כי פרוע הוא מגולה, שנסתלקו ענני כבוד אלא שהחזירם משה בתפילתו. L כי פרעה אהרן קרי ביה פרעה, אמר משה אוי לי מה שנתנבא פרעה יתקיים ע"י אחי, בתמיהה טו).

(לב) מחני נא מספרך כלומר מספר התורה, כי מה כתוב וידבר משה אל בני ישראל, ואם הם ימחו הדבור ימחה (לשמי) [ושמי] טו).

(לג) מי אשר חטא לי כלומר ערב רב אמהנו מיד.

לו) ילקוט תשא רמז שצב. לו) פדר"א פמ"ה תנחומא עקב סי' יא. לח) שמור' פמ"ו א. מר"ז ועי' שם מש"כ ע"ז. לט) צרור המור. מ) הובא בנח"ק. מא) כ"ה

כ"ח רבינו אפנינו

ר' הגורג

וַיִּי אַרְי תְּקִיפָא הִיא
 בְּדִיל דְּתִדְחֻלֹּן יְת יִי
 אֲלֵהֲבֹן כָּל יוֹמָיָא:
 א וְהוּה פִד שְׁמַעוּ כָּל
 מַלְכֵי אַמּוֹרָאֵי דִי
 בְּעֵבְרָא דִירְדְנָא מְעַרְבָא
 וְכָל מַלְכֵי פְּנֵעֵנְיָא דִי
 עַל יַמָּא יְת דִּיבֶשׁ יִי
 יְת מִי יְרֻדְנָא מִן קָדָם
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד דְּעֵבְרוּ
 וְאַתְמַסִּי לְפָהֹן וְלֹא
 אֲשַׁתְּאֲרַת כְּהוֹן עוֹד
 רוּחַ מִן קָדָם בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל: ב בְּעֵדְנָא
 הִיא אָמַר יִי לִיהוֹשֻׁעַ

וְרֵאתֶם אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כָּל־
 הַיָּמִים: פ ה א וַיְהִי כִשְׁמֹעַ כָּל־מַלְכֵי
 הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן יָמָּה וְכָל־
 מַלְכֵי הַפְּנֵעֵנִי אֲשֶׁר עַל־הַיָּם אֶת־
 אֲשֶׁר־הוֹבִישׁ יְהוָה אֶת־מִי הַיַּרְדֵּן
 מִפְּנֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל עַד עֵבְרָנוּ קְרִי: עָבְרָם
 וַיָּמָס לְבָבָם וְלֹא־הָיָה בָּם עוֹד רוּחַ
 מִפְּנֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל: פ ד ב בְּעַת הַהִיא
 אָמַר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ עֲשֵׂה לְךָ
 חֲרֻבוֹת צָרִים וְשׁוֹב מִל אֶת־בְּנֵי־

הוּה צפונית, וכן הוא אונ
 אתה, ועם שאר הרוחות
 מתפורות מפניהם, ואף ע
 כמו שאמרנו, היא טפילה
 היא מפזרת העננים, ולפי
 המילה. ורבותינו ז"ל ל
 נשמרים עתה מלימול ב
 כיון שהרגילו אינו מזיק,
 בה רבים שומר פתאים
 הוּה הקב"ה להשיב רוח
 כבוד ולא תבטל מצות
 יבצר ממנו מזמה יחבר
 המצוה על המילה לשמונ
 ולא הזהירם למול הילזו
 שהמצוה אינה בטלה כ
 יכולה להיות אחר זמן, ו
 לא ישנה הקב"ה מנהג
 שמשנה מנהג העולם בקצ
 הירדן ועמידת השמש, ל
 כ"י אפילו בנצוח המלחנ
 עושה על ידי סבה כמנה
 שצוה מלחמת יריחו הק
 שעושינ הצרים על עיר י
 שצוה במלחמת העי שים
 כמו שהוא מנהג העולם, ו
 נזכר לומר כי שלא בו
 מלימול הילודים במדבר,
 הנביא על זה, שלא מלו כי
 ומפני זה לא עשו גם
 השנית שיצאו ממצרים,
 הזכרים אפילו מקצת מעב
 (שמות יב מה) המול לו כי
 ורש דרש כי שבט לוי
 לפסוק (דברים לג ט) ובריו
 כן, כי לפיכך לא מלו
 שנאמר (במדבר ט ט) על
 יסעו, ולא היו יודעים יו

(א) זיהי כשמוע כל מלכי
 מים נגדשין ועולין כיפי
 מאות מיל, עד שראו אוח
 נושאי הפרק
 (א) תיאור פחד הגויים
 (ב"ט) מילת הילודים בב
 (י"ב) הקרבת הפסח וה
 (ג"ט) מלאך ה' מתגלה

רש"י

(א) אשר בעבר הירדן ימה. ללד שעברו בני ישראל הוא נד של מערבי, ועד עכשיו היו בעבר מזרחי: (ב) חרבות צורים. כמרגומו אזמלון מרסיף, וכן אף תשיצ לור חרבו (מהלס פט מד), כשהמריפות נהפך ללדקין ואינו חומך יפה, וכן כל

כלי יוצר עלין (ישעיה מד יז): שנית. שמלו כבר כליל יליחסת ממנרים קהל גדול יחד, וזו פעם שנית, שכל הארבעים שנה שהיו צמדנר לא נשנה להס רוח לפונית ולא היה להס יוס נוח למול, כמו ששנינו ציצמות (עב.). ורבותינו אמרו (סס עא):

מצודת דוד

(א) ולא היה וגו'. אמר בדרך הפלגה וגוזמא, כאילו הלך מעמם רוח החיוני לגודל הפחד: (ב) ושוב מול וגו' שנית. אמר שנית כי גם כליל צאתם ממצרים נמולו כל ישראל יחד, כן אמרו רבותינו ז"ל:

רד"ק

ליוצאים ממצרים ולילודים במדבר, אשר הוביש מפנינו אנחנו שיצאנו ממצרים: (כד) יראתם. לגזרת פעל, כי יראתם גזרת פעל והוא עבר במקום עתיד, כמו תראו, ורבים כמוהו: (א) עד עברנו. עד עברם קרי, והם דברי הכותב: (ב) בעת ההיא. בעוד שהיו בגלגל צוה לו האל למול, כדי שיעשו פסח כי ב'י' לחדוש עברו, ובג' ימים היה להם להיות נכונים לעשות הפסח, ולהזות ולטבול כי טמאי מתים היו בהם, ושהיו נמולים כולם כדי שיקריבו הפסח ב"י. ואמרו רבותינו ז"ל כי ב'י' לחדוש ביום בואם היו כלם הזאה ראשונה שהיא הזאת ג', ובערב הפסח עשו הזאה שנייה שהיא הזאת ז', שהרי צריך בין הזאה להזאה ד' ימים, ומלו באלו ד' ימים וטבלו ועשו פסחיהם בטהרה. ומפני מה לא מלו הילודים במדבר, אמרו רבותינו

ז"ל (יבמות עה) כי מ' שנים שהיו ישראל במדבר לא נשבה להם רוח צפונית, כי היכי דלא ליבררו ענני כבוד, לפיכך לא מלו, כי רוח צפונית רפואה למכת דם, וזולתה סכנה. ואמרו ביומא דעיבא ויומא דשותא לא מהליגין ולא מסוכריגין, פירוש אין מלין ואין מקיזין. שותא היא רוח קדים, כי היא סכנה למוציא דם. ואם יאמר אדם וכי כל יום ויום כשהזכר נמול, אדם שומר לו רוח צפונית. יש לומר הטעם כי בכל יום נושבת, כמו שאמרו רבותינו ז"ל ד' רוחות מנשבות בכל יום ורוח צפונית עם כל אחד מהן, וברוב הימים היא לבדה גוברת על שאר הרוחות לפיכך מלין בכל יום על הרוב, ורוח צפונית היא המפזרת העננים, כמו שכתוב (איוב לו כא) רוח עברה ותטהרם. ועל רוח צפונית הוא אומר כי אין יום בהיר וטהור אלא עם

יִשְׂרָאֵל שְׁנִית: ל ג וַיַּעֲשֵׂלוּ יְהוֹשֻׁעַ
 חֲרָבוֹת צָרִים וַיִּמַּל אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 אֶל־גִּבְעַת הָעֵרְלוֹת: ד וְזֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר־
 מַל יְהוֹשֻׁעַ כָּל־הָעָם הֵיצֵא מִמְּצֹלִים
 הַזְּכָרִים כָּל אֲנָשֵׁי הַמְּלַחְמָה מֵתוֹ
 בַּמִּדְבָּר בְּדֶרֶךְ בְּצֵאתָם מִמְּצֹרִים: ה כִּי־
 מָלִים הָיוּ כָּל־הָעָם הֵיצֵאִים וְכָל־

עבד לך אומלון חריפין
 ותוב גזר ית בני
 ישראל תניגות: ג ועבד
 ליה יהושע אומלון
 חריפין וגזר ית בני
 ישראל בגבעתא וקרא
 ליה גבעת ערלתא:
 ד ודין פתגמא די גזר
 יהושע כל עמא דנפק
 ממצרים דכריא כל
 גברי מניחי קרבא מיתו
 עמא די גזרין הו כל עמא
 די נפקו וכל עמא

דאתילידו
 בארחה
 ממצרים לא
 ו ארי ארבעין
 הליכו בני
 במדברא עד ו
 עמא גברי מניח
 דנפקו ממצרינ
 קבילו למימרי
 דקנים " להו
 דלא לאחיותו
 ארעא דקני
 לאכהתהון למו
 ארעא עבדא
 ודבש: ז וית
 דקמו בתריהון
 גזר יהושע אר
 הו ארי לא גזר

הסס היו מוליס שנל
 רוח לפונית, והסס ;
 ז
 ו זבת

מוליס היו. והטעם,
 בעבור שנשתכחה
 התרשלו עליה, כי
 ואפילו לדברי בעל
 במצרים, וסמך לפס
 אסירין מבור אין
 שאמר בדמין חיי
 לומר שתי דמים ד
 כן בצאתם מלו כ
 שאמר כי מוליס היו

במדברא באורחה במפקהון ממצרים: ה ארי גזרין הו כל עמא די נפקו וכל עמא

רש"י

שנית, זו פריעת מילה, שלא נמנה לאברהם אבינו: הארץ ערלים, לא כך נאמר לאברהם (בראשית י"ז)
 ג) גבעת הערלות. על שם המאורע נקרא, ע"ח) ואסה את צריתי תשמור וגו' ונתתי לך
 שנעשה כמין גבעה: ד) וזה הדבר. על ידי דבור. על ידי דבור. לא היה אחד מהם כאל, שכולס ממו,
 מל אותם, אמר להם סגורים אחס לירש את

מצודת ציון

א) אל גבעת. בגבעת, וכן ואל הארון (שמות כה כא) ומשפטו ובהארון:

מצודת דוד

ג) אל גבעת. בגבעת הערלות, ונקרא שם המקום על שם המאורע: ד) וזה הדבר. רוצה לומר זה היה הסיבה אשר יהושע לבר מל את כל העם ולא מלו אז זה את זה, כי איך יתכן שלא ימצא בהם מי יודע למול: כ) העם. רוצה לומר כי כל העם היוצא ממצרים שהיו נמולים וראים למול הלא הם מתו במדבר ואינם למול לזולתם: ה) כי מולים היו. רוצה לומר כי לבר העם היוצאים היו נמולים אבל לא הילודים במדבר, ולא היו הם אם כן ראויים למול:

רד"ק

וכן ושכתי בבית ה' (תהלים כג ו), שאחזור שם תמיד כל ימי חיי. וכן באמרו "שנית" אינו דוקא פעם ושחים לבר, אלא פעם אחר פעם עד שיגמר הדבר. וכן כסיל שונה באולתו (משלי כו יא), אינו פעם ושחים לבר אלא פעם אחר פעם כמה פעמים. וכן ועם שונים אל תתערב (משלי כד כא), שחוזרים פעם אחר פעם לרשעות כמה פעמים. ויש מרבותינו ז"ל (יבמות ע"א) שאמרו כי אמר "שנית" על הפריעה, כי לא ניתנה פריעת מילה לאברהם אבינו. ונדרחו דברים אלו. ואמרו "שנית" רוצה לומר על ציצין המעכבין את המילה, שמזהירו שיחזור עליהם שנית. ויראה כי נמולו היטב אבל פריעת המילה

מדרשי חז"ל

מדין, מה שמועה שמע וכו'. רבי אלעזר אומר קריעת ים סוף שמע וכו', שנאמר ויהי כשמוע כל מלכי האמורי. (זבחים קטז).

מברך עליו וכיון שפריעה
 ההתחלה הנ"ל אינו צריך
 על הפריעה
ואפילו לדעת הרא"ש
 דמשר"ה מברך
 בשעת הבריקה משום דח
 אס"ד דפריעה מלתא אחר
 על שם התכלית ולא על ז'
 בדיקת חמץ דרבנן היא, ז'
 שמבאר תכלית מצותה לק
 משא"כ מילה ופריעה ש
 שבירך על תחלת המצוה
 על פריעה

[ברכת הפ

וראיתי בצל"ח סוף מס'
 הרמב"ם (הל' חו'
 הפסח לא פטר של זכו
 דהתם אזלא לרב דס"ל בו
 לה' אלקיך צאן ובקר קאי
 פסח אחגיגה, משר"ה מ'
 ושפיכה יע"ש. וא"כ לפ
 כולל פריעה היה קשה
 המילה או

אבל דבריו שם אינם מו
 פסק הרמב"ם לא ע
 [ורשב"ם] בש"ס פ"י בהרי
 גם נדרים ונדבות שאינם
 פסח ומ"מ נפטרים כברנו
 וה"ה ה"ג שייך לברך
 הפריעה, אך כל זה במל
 על ציצין המעכבים הפרי
 מילה, הא למה זה דומה ג

ב. ראה לעיל בהערה א לסי' רנ
 ג. וז"ל הצ"ח שם ד"ה פוטרת
 ואטו זבח בכלל פסח זה
 זה פסח ובקר זה תניגה ואמר רר
 בפ"ח מהל' חמץ ומצה הל' ז' ש
 פסק בתל' פסולין המוקדשין דכל
 לדברי ר"י וכו' ואך פסק כברנו
 תניגה אבל אנו קי"ל כרב אמי י
 הפסח פוטרתו אבל הרמב"ם מד
 מיניה רב וזכתת פסח לה' אלהיך
 סובר כפירושו של רבינו חיים כו

ואקוה שיכנסו דברי באזניכם והמוהלים בעצמם
 יחזרו בהם ויבקשו מטו מהרב הותיק שלכם, כי
 ידעתיו שהוא רב מופלא וראוי לסמוך עליו אפי'
 שלא בשעת הדחק. אמנם אם לא ישמעו ראויים
 להעבירם מאומנתם וכי עדיפי מטבח שנמצא חלב
 אחריו שמעבירים אותו, מכ"ש אלו אשר בשאט נפש
 מזלזלים במצוה רבה כזו, ומנהג בני ישראל לבקש
 מוהל ירא ה' למול בנו, וכי אלו יראי ה' יקראו אם
 לא ישמעו לקול מורם ת"ו.

ע"כ אקוה שיכנסו דברי באזניהם ויטו און, גם ה'
 יתן הטוב ויברך אתכם ממקור הברכות ותזכו
 לגדל בניכם על התורה והעבודה תמה. כנפשיכם
 ונפש אוהביכם ואוהב לכל עבדי ה' ושומרי תורתו.
 החותם פק"ק מ"ד מש"ק כ"ה חשון ואתנה בריתי
 בכשרכם [תקס"ד] לפ"ק.
 משה"ק סופר מפפד"מ

זה גבי תיקון דרבנן ולא גבי דאורייתא, ואי סתמא
 כפירושו דהכל תליא במתקשה, אי"כ ה"ל לשמואל
 למימר סתמא אם נראה [מהול אין] צריך למולו
 ויהיה סתמא כפירושו דהיינו כשמתקשה. אע"כ
 מוכח מתלמודא דידן דכל שמעיקרא לא נימול כראוי
 לא משערינן במתקשה, וקי"ל כש"ס דידן נגד
 הירושלמי ובפרט בעשה חמורה כמילה שנכרתה
 עליה י"ג בריתות. ועיין בלשון פ"י המשנה להרמב"ם
 הג"ל"י.

ועתה שמעוני אחי וישמע אליכם אלקים, תקנו
 ביניכם תיקון גדול שלא ימולו שום תינוק
 אם לא יבקרזהו המולים תחלה ויעיינו בו היטב
 כמצוה עליהם בספר שרביט הזהב"י, וגם לא ימולו
 כ"א במעמד הרב כאשר אני עושה פה בקהלתי,
 אע"פ שהמוהלים מומחים ובקיאים, מ"מ אני עומד
 שם ומזהירם והם שומעים לי ואחרי דברי לא ישנו.

תשובה רמט

[ברכה על ציצין המעכבין את הפריעה]

דאתינא. ועתה כרי להפיס דעתו ולסלק מעלי תלונתו
 אפרש שיחתי מעיקרא וממילא יקבל תשובה על כל
 דבריו.

[נוסח הברכה על הפריעה]

אם לברך נוסח על המילה כשחוזר על ציצין
 המעכבים את הפריעה, לכאורה היה נראה דלא
 יברך דהרי כל מפרשים פירשו מילה לשון חתוך
 וכריתה וכן חברו (בקונקראנציו"ס) בשרש מול עם כל
 התיבות הדומים לזה, וכן לועז"ו בספר מילים וכן
 תרגם אונקלוס גזרו, והוא חתוך כמו גזרו את הילד
 לשנים, וזה לא שייך על הפריעה שלשונו גילוי
 עטרה כמו ופרע ראש האשה, וא"כ לא שייך נוסח
 על המילה לברכו כשפורע לחוד. ואף ע"ג דכשמל
 ופורע אינו מברך אלא ברכה אחת על המילה על
 שתיהן, ז"א, התם כיון דתחלת המצוה היא המילה

שוכ"ט להרב הותיק המופלא כש"ת מו"ה טובי
 כ"ץ נ"י.

הגיעני נועם מכתבו ונהניתי מאוד, וה' ישפות
 שלום לו ולתורתו ומסתמא גם הוא יאחזו
 דרכו דמזרעיה דאהרן קאתי, להיות אוהב ורודף
 שלום ומקרב את הבריות לעבודת ה' ולתורתו,
 ואע"ג דרובם ככולם בני בלי תורה, מ"מ לא ניחא
 למרייהו בבזיוני' דבני אברהם יצחק ויעקב ויתר
 מרעהו צדיק כתיב, וה' חפץ למען צדקו שיהיו רועי
 צאן קדשו סובלים עול טורחם של ישראל, ולבעי
 רחמי אתכליא על עליא. ומה אאריך, החכם עיניו
 בראשו.

ובמאי שכתב מעלתו קצת פקפוקים על מ"ש
 בכתביא בענין ברכה על ציצין המעכבים
 הפריעה, הנה דבריו רובן ראויים לו אלא שאני קצתתי
 בתחלה כיון שלא היה הדבר נוגע לעיקר דינאי

יד. בפת"ש יור"ד סי' רסד סקט"ו הביא ר"ד שהסכים עם הרבם הספרדי [מוכא בב"י שם שהעיד בהיות ספרד על חילה, כתב ספרדי אחד
 קונטרס בענין זה. ועי' בית מאיר אור"ח סי' שלא, שו"ת מתי"ם פרוכה סי' כא דהעיקר כהש"ך, שו"ת צ"צ יור"ד סי' רא-רג, שו"ת
 פרי יצחק שם, שו"ת בן יהודה סי' סד וברברי רבינו להלן ח"ז סי' סד.
 מו. דיני מילה להגאון רבי דוד לידא.

תשובה רמט

א. לעיל בתשובה הקודמת ד"ה והנה פשוט.

דלא יי"ח בלי ספק, וה"נ דכוותיה ולהכניס עצמי בסברות דקות כרסיות אין מדרכי לבנות בנין על זה.

[פריעה לא ניתנה לא"א]

אלא לכאורה קשה אי ס"ד דשם מילה אינו כולל פריעה, א"כ נהי דהל"מ דמל ולא פרע כאלו לא מל (שבת קלו, ב), מ"מ לא הוזכרה בפרשתו של אאע"ה בפ' לך לך לפמ"ש הרא"ם שם בחי' השני שהוא עיקר דממ"ש רש"י (יז, כה) שם ממדרש רבה דאתי אתי לרבות פריעה, הוא פליג אש"ס דילן (יבמות עא, ב) דס"ל לא ניתנה פריעת מילה לאאע"ה, וא"כ למאי דקיי"ל כש"ס דילן לא הוזכרה פריעה שם ולא נכרתה עליה י"ג בריתות ג"כ, וקשה מש"ס דשבת קל"ב ע"א ולכתוב דחמנא במילה וליתי הנך ולגמרו מיניה, משום דאיכא למפרך מה למילה שכן נכרתו עליה י"ג בריתות, והשתא לימא פריעה תוכיח דלא נכרתו עליה י"ג בריתות ודחיא שבת מהל"מ, דאע"ג דדחייא שבת דמילה עצמה אתי מקראי, מ"מ דחיית שבת דפריעה אינה [אלא] מהל"מ לפי מה שאנו [תופסים] עתה דפריעה אינה בכלל מילה, ואכתי להסוכרים דלא עבדינן יוכיח מהלכה א"ש, דפריעה אפשר שהיא רק הל"מ, אע"ג דהדר אתא יהושע ואסמכיה אקרא דנביאים, מ"מ לא מקרי אלא הל"מ. אבל להתולקים, ופלוגתא זו מבוארת היטב בסוף באר יעקב, קשה כנ"ל.

[כרת בפריעה]

ובן קשה נמי א"כ כרת בפריעה ליכא, דלא נאמר כרת אלא בפרשתו של אאע"ה, וא"כ קשה בש"ס פ"ק דיבמות ה' ע"ב בעי למילף עשה דוחה ל"ת מפסח ומילה שדחי שבת, ודחי הש"ס מה להנך שכן בכרת, נימא פריעה תוכיח דאין בה כרת ודחי שבת מהל"מ. וכעת מצאתי בשאלתות פ' אחרי

מברך עליו וכיון שפריעה נמי תכלית כוונתה לגמור ההתחלה הנ"ל אינו צריך לחזור ולברך ברכה אחרת על הפריעה בפני עצמו.

ואפילו לדעת הרא"ש פ"ק דפסחים (סימן י') דמשו"ה מברך נוסח על ביעור חמץ בשעת הכדיקה משום דתכליתה היא הביעור, וא"כ אס"ד דפריעה מלתא אחריתי היא לברך מתחלה על שם התכלית ולא על ההתחלה, זה אינו, בשלמא בדיקת חמץ דרבנן היא, א"כ יותר טוב לברך בנוסח שמבאר תכלית מצותה לקיים מצות ביעור דאורייתא, משא"כ מילה ופריעה שניהם דאורייתא, י"ל כיון שבירך על תחלת המצוה תו לא יברך ברכה אחרת על פריעה שבסופה.

[ברכת הפסח והזבח]

וראיתי בצל"ח סוף מס' פסחים שכתב ביישוב דעת הרמב"ם (הל' תר"מ פ"ח ה"ח) שפסק בירך על הפסח לא פטר של זבח, דס"ל לרמב"ם דסוגיא דהתם אזלא לרב דס"ל בפסחים ע' ע"ב וזכחת פסח לה' אלקיך צאן ובקר קאי אחגיגה ויוצדק מיהת שם פסח אחגיגה, משו"ה מצרפינן לזה סברא דזריקה ושפיכה יע"ש. וא"כ לפ"ז אי נניח דשם מילה לא כולל פריעה היה קשה בכאן מדוע יפטור ברכת המילה את הפריעה.

אבל דכריו שם אינם מוכרחים שהרי מ"ש ביישוב פסק הרמב"ם לא עלתה בידו בלא"ה, (ורש"י) [ורשב"ם] בש"ס פ"י בהדיא להיפוך שכתב זבח כולל גם נדרים ונדבות שאינם חגיגה והם אינם נקראים פסח ומ"מ נפטרים בברכה אחת כיון שדינם שוה. וה"ה ה"נ שייך לברך על המילה ולפטור גם הפריעה, אך כל זה במל ופורע בפ"א, אבל כשחוזר על ציצין המעכבים הפריעה לא יוצדק לומר נוסח מילה, הא למה זה דומה לאוכל זבח ויברך על הפסח

ב. ראה לעיל בהערה א לסי' רמת ובר"ד להלן ד"ה ושמעא נ"ל וכו'.
ג. וז"ל הצ"ח שם ד"ה פומרת את של זבח: קשיא לי כיון שנוסח ברכת הפסח הוא אקב"ו לאכול הפסח אך תפטור ברכה זו של זבח ואמו זבח בכלל פסח והיה נלע"ד דהני תנאי דמשנתנו סברי כרב דאמר לעיל דף ע' ע"ב וזכחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר צאן זה פסח ובקר זה חגיגה ואמר רחמנא זכחת פסח ועיין לעיל בחידושינו דגם רבנן דרשי האי דרשא וזוה היה נראה לתרץ דברי רבינו הגדול בפ"ה מהל' חמץ ומצה הל' ו' שפסק לא ברכת הפסח פומרת של זבח ולא של זבח פומרת של פסח וחמה עליו הלם משנה דכיון דאיהו פסק בהל' פסולין המוקדשין דכל הניתנין בוריקה שניתן בשפיכה יצא א"כ פסק כר' ישמעאל שפרש מעמיה בכאן בנמרא וכשחמנא לומר לדברי ר"י וכו' ואך פסק בברכה דלא כר' ישמעאל ולפ"מ שכתבתי היה נראה לתרץ רכל סוגיא זו היא לרב דדריש וזכחת פסח קאי על חגיגה אבל אנו קיי"ל כרב אסי לעיל דף ע' ע"א דחגיגת ארבעה עשר לאו חובה היא אם כן אין החגיגה נקראת פסח כלל לכך אין ברכת הפסח פומרתו אבל הרמב"ם מדויל ידיה משתלם שהרמב"ם עצמו בפ"י מהל' ק"פ הלכה י"ב דריש חגיגת ארבע עשר מהה"ו קרא דדריש מיניה רב וזכחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר ועיין לעיל בחידושינו וא"כ נשאר חמיהת הלח"מ על הרמב"ם כמקומו ומחזורתא שהרמב"ם סובר כפירושו של רבינו חיים כהן שהביאו החוס' כד"ה כשתמצא לומר והמעין יבין מעצמו.

ז בעצמם
שלכם, כי
גליו אפי'
עו ראויים
מצא חלב
שאת נפש
אל לבקש
יקראו אם

וזן, גם ה'
נות ותזכו
כנפשיכם
רי תורתו.
זנה בריתי

מפפד"מ

לי תלונתו
בה על כל

על ציצין
נראה דלא
שוך חתוך
אול עם כל
מילים וכן
את הילד
שונו גילוי
שייך נוסח
"ג דכשמל
המילה על
זיא המילה

ב ספרדי אחד
דא-רג, שו"ת

(שאלתא צג) ומ"ש שם בשאלת שלום אות צ"ט ונהניתי וראוי להעתיק דבריהם.

[ישוב קושיות הג"ל לענין פריעה]

אמנם לכאורה י"ל הני קושיות ולמימר אה"נ דלא נכרתו עליה י"ג בריתות וכרת נמי ליכא ומ"מ אין למילף מפריעה דדחי שבת, דשאני התם שכבר דחתה מילה את השבת משום שעלי נכרתו י"ג בריתות ויש בה כרת ומשו"ה דחתה שבת, וכיון שכבר ניתן שבת לדחות לגבי תתוך המילה קיל לן איסור שבת לגבי פריעה ג"כ, ואין ללמוד מזה לשארי מצות עשה. וסברא זו איתא בש"ס במנחות ס"פ ר' ישמעאל (עב, ב) ובשבת דף קל"ג ע"ב וקל"ז ע"א יע"ש. אבל מ"מ לא נ"ל כלל למימר דאין כרת על הפריעה, וכן מורה לשון המשנה מל ולא פרע כאלו לא מל, ומכ"ש דמלשון הפוסקים והרמב"ם מבואר כן יותר וא"כ מנ"ל הא.

[פריעה אקרי מילה]

← אע"כ צ"ל דקים להו לרבנן דפריעה נמי אקרי מילה, והיינו מדרמזה יהושע בשוכ מול את בני ישראל שנית, פ"י מילה שנית דהיינו פריעה, א"כ פריעה נמי היינו מילה"ה. וכן מאן דיליף ליה משוב, מוסב על מול דבתריה שישוכ וימולם אחר שכבר נמולו, והיינו הפריעה שאחר המילה, וא"כ גם פריעה נקרא מילה. ומ"ש מעלתו בכאן אינו לפי כבודו.

[מילה פירושה גלוי והסרה ולא חיתוך וגזירה]

ומעמא נ"ל משום דמילה אין פירושו הכא חתוך וכריתה כלל אלא הסרת הדבר וכדמתרגם האונקלס (דברים ל, ו) ומל ה' אלקיך את לבבך, יעדי טפשות לבך, אע"פ ששם הוא לשון מושאל על ערלת הלב מלשון מילה שבערלת הבשר, מ"מ נ"ל שבשניהם אינו אלא לשון הסרה, ועוד שגם שם

כריתה אינו מורה על חתוך בכל מקום כמו (ירמיה לה, יח) העגל אשר כרתו לשנים שפירושו חתוך, ויכרת משיח ואין לו (דניאל ט, כו) פירושו הסרה וכליון, וה"נ ימול בשר ערלתו פירושו שיסור הערלה מבשרו. ועתה אין אנו צריכים שוב לכל מה שנדחקנו וכוונדאי יש כרת על הפריעה וגם נכרתו עליה י"ג בריתות, אלא שהקב"ה כרת ברית עם אברהם שיסיר הוא ובניו את ערלתם וחייב עליו כרת, אמנם מה הוא ערלתם הדבר מסור לנותן התורה ית"ש, ועד שלא נתנה תורה אמר הוא ית' שעור הרך התחתון אינו בכלל ערלה, וכשנתן התורה נתחדש[ה] הלכה שגם זה בכלל ערלה והרי כרתנו י"ג בריתות להסיר ממנו מה ששמו ערלה. ואתי שפיר הכל, גם (מחויב) [מחויב] כרת גם מדחיית שבת, וגם נוסח הברכה ואין בה שום דופי, ומברכין על ציצין המעכבין הפריעה ברכה על המילה וזה ברור לפענ"ד.

ומ"ש מעלתו מברייתא דמשוך, לא ידעתי כוונתו, הלא התם משוך בערלה הוא ולא בעור הפריעה והוא פשוט.

[ישוב שימת הרא"ש בענין ברכת להכניסו בין מילה לפריעה]

אך ברכת להכניסו היה צל"ע קצת, להיות כי בלאה"נ נתקשיתי על הרא"ש (שבת פ"ט סי' י) דהעלה לברך להכניסו בין מילה לפריעה והוה שפיר עובר לעשיית הפריעה, משמע מיניה דשייך על פריעה בריתו של אאע"ה. וקשה הלא לא נצטוה אאע"ה על פריעת מילה. ובכתבי הראשון רמזתי שנדחקתי ביישובו ולא עלה בידי כהוגן. והדחוקים הם שני אלו, א' מה שהזכיר דלפמ"ש הרא"ש (פסחים פ"א ס"ו) ופסקו בש"ע א"ח סי' קנ"ח (סי"א) דמברך ענט"י קודם שמקנה ידיו משום שגם הקינוח מהמצוה הוא שפיר עובר לעשייתו, וה"נ דכוותיה שהרי כל שלא פרע כאלו לא מל, אלא

ד. בשאלת שלום שבשאלות ע"פ העמ"ש הוא באות קי, ובשאלות שם מבואר דפריעה דניתנה ליהושע דוחה שבת משום דמקיש סוף מילה לתחילת מילה. ובשאלת שלום שם האריך בזה אמאי פריעה דלא נאמר בה כיום השמיני לא תירחה למחר. ועי' העמ"ש שם. ה. צ"ב כוונת רבינו דחיכו מצא סברא זו במקומות הנ"ל. ועי' נחל איתן ה"ל מילה פ"ב ה"ג דעל ציצין המעכבין ליכא כרת, ובלא פריעה איכא כרת. ור' פרי יצחק ח"א סי' כח, ובש"ת מתנה חיים ח"א סי' קג מבואר כהנח"א.

ה. כ"כ הר"י בר יקר בפירוש התפלות והברכות ח"ב עמ' סב דמשו"ה אין לברך על הפריעה דחיי גופה שמה מילה אצל יהושע, וכ"כ המנהיג סי' קכמ.

ו. לפ"ז צ"ע דא"כ כמילה בצרעת אפשר לקיים שניהם כיון שאין צריך חיתוך וגזירת הבשר אלא רק הסרתו כרי לגלות העטרה א"כ יסורנו לממה והצרעת תשאר כגופו. וכיונתי בספרים ומצאתי שכן הקשה הדב"א ח"א סי' כג אות ה. ועי' שם אות ב מש"כ לבאר עפ"י תרושו של רבינו. וכמה שהביא מבינת אדם ושו"ת יהודה יעלה יור"ד סי' רנא. ועי' שו"ת מהר"ם סי' כא כמה שנחלק על הבינ"א ועי' שכיוון לרבינו דעיקר מצות מילה היא גילוי העטרה. ועי' שו"ת דברי חיים יור"ד ח"ב סי' קיד-ק"ח שהכריע דלא כהבינת אדם, ונסמך על החת"ם כאן. אה"ו ראיתי שעמד על כך גם הצ"צ שבת פ"ט מ"ב ועי' שהאר"ך בזה בדברים נכבדים. ה. לעיל סי' רמת.

שזהו נ"ל דשייך לתרץ אלו ועל הכנסת ברית סתם שהכנסתו לברית, ולא היו זה, וגם לא היו אומרים ל הכנסת ברית, ואז לא היה ק עובר לעשייתו, אז היה דו דקודם המצוה ממש לא ין המוהל וילך לו אזי מברכין עובר לעשייתו, אבל מי הכני הנוסח להכניסו בבריתו של של אאע"ה כבר עבר וכבר זה הוא קשה

שלום וכ"ט לידידי הרב המ: תל תלפיות המופלג בתורה אב"ד דק"ק אונגוואהר יע"ו

תחלת דינו על דברי תו בשאלתו לחוות ד בזמנה ביוט"ב של גליות דו רס"ו (סי') להתמיר כהרא"י להקל כהר"י

והנה הש"ך לא ראה תש רפ"ד שכתב בסוף פסחים דף מ"ז ע"א ד"ה ב הדבור י"ט של ר"ה דוקא ד י"ט של גליות עכ"ל. וכתב שאם היה אפשר שיהיה ביי הרה"ה י"ט א' כך אינו דוחה פי' מה ששינינו בפרק המילה לשמנה כו' חל ר"ה כו' דה"ו

ה. והו הנוסח הנכון בגמ' ובפוסקים

א. בשו"ע שם הביא להלכה לענין ד דקתני בשבת קלז, א ב' י"ו

שמילת שלא בזמנה אינו דוחה י"ט ו (ה) ומשיב דבר ח"א סי' מא.

ב. כי לא נרפס בימיו, שו"ת החשב שם סק"ו.

ג. הנהגה והשלם עפ"י החשב"ץ-שם, ה. וכ"כ בס' האשכול (אויברך) ח"ג דוקא ב' ר"ה אלא בכ"מ ע

ו (ירמיה לה, זוך, ויכרת זליון, וה"נ מבשרו). שנדחקנו וגם נכרתו ברית עם חייב עליו סוד לנותן ר הוא ית' נתן התורה הרי כרתנו ילה. ואתי ם מדחיית י, ומברכין זמילה וזה

תי כוונתו, ולא בעור

בניסו בין

להיות כי פי"ט סי' י' הוה שפיר דשייך על לא נצטוה הראשון די כהוגן. דלפמ"ש סי' קנ"ח ושום שגם יתן, וה"נ מל, אלא

דמקיש סוף העמ"ש שם. ובלא פריעה

יהושע, וכ"כ

ז א"כ יסודנו עפ"י חרשו וע"ש שכיוון על החת"ם

שוהו נ"ל דשייך לתרוץ אלו היה נוסח הברכה אקב"ו ועל הכנסת ברית סתם כמו שאומרים כשם שהכנסתו לברית, ולא היו מזכירים אאע"ה בענין זה, וגם לא היו אומרים להכניסו להבא אלא על הכנסת ברית, ואז לא היה קשה עלינו רק מה שאינו עובר לעשייתו, אז היה דומה ממש להתם, דכיון דקודם המצוה ממש לא יתכן לברך שמא יניחנו המוהל וילך לו אזי מברכים באמצע קיומה ומקרי עובר לעשייתן, אבל מי הכניס חז"ל לתגר הזה לתקן הנוסח להכניסו בבריתו של אברהם אבינו, ובריתו של אאע"ה כבר עבר וכבר נכנס לה ומחזי כשקרא, זה הוא קשה לפע"ד.

ועוד תירוץ אחר היותר מרווח, והוא לפמ"ש לעיל דבריתו של אאע"ה היה על הסרת כל מה שעתידי להקרות ערלה וזה יותר נכון. מ"מ קשה קצת אי ס"ד דתיקון חז"ל היה לברכה בין מילה לפריעה לא היה להזכיר שמו עליו במה שלא נצטוה, ומכ"ש אם לא ימול אלא יחזור על ציצין המעכבים פריעה לחוד איך יברך כנ"ל. אלא דכרי. ומאפס הפנאי אקצר ואחתום בכל חותמי ברכות. פ"ה ק"ק מ"ד כאור בקר ליום ד' ד' טבת תקס"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ

תשובה רנ

[מילה שלא בזמנה ביו"ט שני של גלויות]

שלום וכ"ט לידידי הרב המאה"ג חרוץ בעל פיפיות תל תלפיות המופלג בתורה כש"ת מה"ו מרדכי נ"י אב"ד דק"ק אונגוואהר יע"א.

תחלת דינו על דברי תורה, אשר נפשו היפה בשאלתו לחוות דעתי בענין מילה שלא בזמנה כיוט"ב של גלויות הדחליט המחבר בי"ד סי' רס"ו (סי"ח) להחמיר כהרא"ש, והש"ך סק"ח כתב להקל כהרמב"ם.

והנה הש"ך לא ראה תשובת התשב"ץ ח"ג סי' רפ"ד שכתב בסוף התשובה אלשון רש"י פסחים דף מ"ז ע"א ד"ה ביי"ט של ר"ה כו' בסוף הדבור י"ט של ר"ה דוקא דבזמן לחה"פ לא הי' בי י"ט של גלויות עכ"ל. וכתב תשב"ץ ונראה מדבריו שאם היה אפשר שיהיה ביי"ט של גלויות כמו שאינו דוחה י"ט א' כך אינו דוחה י"ט ב', ולמדנו מדבריו כי מה ששינונו בפרק המילה (שבת קלז, א) יש נימול לשמנה כו' חל ר"ה כו' דה"ה (בי"ט) [ב' יו"ט] של

גלויות, המילה שלא בזמנה אינו דוחה יום טוב שני של גלויות, אלא דתנא דנקט ביי"ט של ר"ה תנא דירושלמי הוא דלית להו (בי"ט) [ב' יו"ט] של גלויות, ובזמן שמקדשים ע"פ הראיה [מיתניא מתניתין]. דאלו בזה"ו לא משכחת לה ביי"ט של ר"ה דאין תשרי חל ביום א' דלא אד"ו ראש, אלא ודאי בזמן שמקדשין ע"פ הראיה [מיתניא] דלית לה (בי"ט) [ב' יו"ט] ש"ג [ומש"ה נקט ב' ימים של ר"ה] וסירכא דמתני' דמנחות ק, ב) דנקט (בי"ט) [ב' יו"ט] של ר"ה בדוקא נקט ה"ג, וה"ה לדין דאית לן ב' יו"ט של גלויות כי היכי דלא דחי ספק מילה י"ט ב' של ר"ה, ה"ה י"ט ב' ש"ג. והרמב"ם ז"ל (הלי מילה פ"א הטי"ו) תפס לשון המשנה כפשטה כו', וכ"כ בס' המצות הגדול (מ"ע כח). ונראה כי לא בהשגחה כ"כ. וראיתי בס' יו"ד [טור סי' רסו] שהרא"ש ז"ל כ' בתשובה [כלל כו סי' ז] שאינה דוחה י"ט ב' ש"ג ולא פירש לנו טעמו. ונראה שמתעם זה אמרה הרא"ש, וראוי לסמוך עליו, כ"ש להחמיר. ולפי שהוא דבר נוהג

ח. זהו הנוסח הנכון בנ"י ובפוסקים - והנוסח האמור כפי העם "כשם שנכנס" הוא שיבוש והפסד עיקר הברכה לאב. תשובה רנ

- א. בשו"ע שם הביא להלכה לענין דינו שם משו"ת הרא"ש כלל כו סי' ז שמילה שלא בזמנה אינה דוחה יו"ט שני של גלויות, ומבאר דהא דקתני בשבת קלז, א ב' יו"ט של ר"ה נימול ל"ב דה"ה ביו"ט של גלויות ע"ש. ואלו הרמב"ם בהל' מילה פ"א הטי"ו סובר שאע"פ שמילה שלא בזמנה אינו דוחה יו"ט ב' של ר"ה, דוחה היא יו"ט ב' של שאר מועדי השנה. וכ"ה באו"ח הל' מילה סי' ג. ועי' העמ"ש שאי"ט (ד) ומשיב דבר ח"א סי' מא.
- ב. כי לא נדפס בימיו, שו"ת התשב"ץ נדפס לראשונה בשנת תצ"ח זמן רב אחר פטירת הש"ך ועיין להלן ד"ה מ"מ. וראה פת"ש יו"ד שם סק"ז.
- ג. הוגה והשלם עפ"י התשב"ץ שם, וכן ההשלמות ולהלן.
- ד. וכ"כ בס' האשכול (אור"ח) ח"ב הל' מילה סי' מ: והא דאמרינן נולד בה"ש של ע"ש ואחר שבת ב' יו"ט של ר"ה נימול ל"ב, לאו דוקא ב' ר"ה אלא בב"מ שהוגינין י"ט ב' של גלויות דינו כר"ה ואין דוחה אותה מילה שלא בזמנה. וכ"נ מפ"י ר"ח שבת קלז, ב